

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Bakalářská práce

2011

Zuzana Polívková

Filozofická fakulta
Katedra středoevropských studií

Zuzana Polívková

Apoštolské pouti papeže Jana Pavla II. do Polska z pohledu časopisu
Tygodnik Powszechny

Apostolic pilgrimages of Pope John Paul II. to Poland from the perspective of
magazine Tygodnik Powszechny

Praha 2011

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Kaleta, Ph.D.

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Petru Kaletovi za rady, připomínky a metodické vedení práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne...

podpis

Anotace v češtině:

Analýza článků z časopisu *Tygodnik Powszechny* o osmi apoštolských poutích papeže Jana Pavla II. do Polska s důrazem na první tři poutě. Snaha o jejich interpretaci a zařazení do dějinného a společenského kontextu. Pozorování změn podávaných informací v jednotlivých ročnících.

Klíčová slova v češtině:

Jan Pavel II., papež, Polsko, *Tygodnik Powszechny*, papežské pouti, apoštolské pouti, týdeník

Anotace v angličtině:

Analysis of journal articles *Tygodnik Powszechny* of eight apostolic pilgrimages of Pope John Paul II. in Poland with an emphasis on first three pilgrimages. Efforts to their interpretation and inclusion in historical and social context. Observing the changes of the information in each year.

Key words:

John Paul II., pope, Poland, *Tygodnik Powszechny*, Papal pilgrimage, apostolic journey, weekly magazine

Obsah:

1. Úvod	9
2. Náboženské poutě	11
2.1. Poutě a jejich význam ve světě a v Polsku	11
2.2. Papežské poutě a poutě papeže Jana Pavla II.	13
3. Tygodnik Powszechny	15
3.1. Historie, osobnosti, postavení ve společnosti	15
3.2. Situace v českém katolickém tisku (<i>Katolické noviny, Katolický týdeník</i>)	17
4. První pouť	19
4.1. Politická situace v sedmdesátých letech v Polsku a přípravy na pouť	19
4.2. Ohlasy novinářů <i>TP</i> před poutí, v jejím průběhu a po pouti.....	21
4.3. Zprávy vládních organizací o pouti.....	28
4.4. Organizační zprávy a články šéfredaktora <i>TP</i>	29
4.5. Dopisy a názory čtenářů <i>TP</i>	31
5. Historické události mezi první a druhou poutí.....	33
6. Druhá pouť.....	34
6.1. Problémy s přípravou pouti.....	34
6.2. Průběh pouti na stranách <i>TP</i>	35
6.3. Pouť z pohledu vládních orgánů	40
6.4. Komentáře v <i>TP</i> po pouti a reflexe první pouti do Polska.....	41
6.5. Dopisy a názory čtenářů	43
7. Třetí pouť	44
7.1. Politicko-historický kontext a vládní opatření před poutí	44
7.2. Reportáže a komentáře k pouti v <i>TP</i>	45
7.3. Komentáře po skončení třetí pouti a k předchozím poutím.....	51
7.4. Dopisy čtenářů	53
8. Poutě po přechodu Polska k demokracii	54
8.1. Politické pozadí poutí	54

8.2. Čtvrtá pouť	55
8.3. Pátá pouť	58
8.4. Šestá pouť	59
8.5. Sedmá pouť	63
8.6. Osmá pouť.....	69
9. Závěr.....	71
10. Seznam použité literatury.....	74
11. Přílohy:.....	76

Seznam zkratek:

ad.	a další
bl.	blahoslavený
gen.	generál
kard.	kardinál
KOR	Komitet Obrony Robotników (Výbor na obranu dělníků)
KUL	Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Katolická univerzita v Lublinu)
PRL	Polska Rzeczpospolita Ludowa (Polská lidová republika)
PZPR	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (Polská sjednocená dělnická strana)
SB	Służba bezpieczeństwa (Bezpečnostní služba)
TP	Tygodnik Powszechny
UJ	Uniwersytet Jagielloński (Jagellonská univerzita)
zł.	złoty (zlotý)

1. Úvod

Cílem bakalářské práce *Apoštolské cesty papeže Jana Pavla II. do Polska z pohledu časopisu Tygodnik Powszechny* je komparace a analýza článků publikovaných v tomto polském časopise na téma papežských poutí. Český katolický tisk se v době komunismu věnoval církevním tématům pouze okrajově, protože to režim nepodporoval. Dalo se tedy očekávat, že v časopise *Tygodnik Powszechny* tomu bude podobně, přestože má katolická církev v Polsku mnohem silnější postavení než v Česku.

Publikace týkající se českých církevních dějin a český katolický tisk poslouží k získání uceleného pohledu na stav české katolické obce a články v časopise *TP* ilustrují situaci v Polsku, která se ukázala být velmi odlišná od té české. Primárním zdrojem pro práci byly jednotlivé ročníky časopisu odpovídající rokům papežských návštěv. V každém ročníku jsem od prvního do posledního čísla prostudovala články související s tématem. Ve svých poznámkách jsem si články rozdělila podle autora, žánru, typu události a místa a data konání. Důležité bylo vyhledání komentářů a reportáží k jednotlivým proslovům, které byly často otištěny na jiných stránkách či v jiných číslech.

Každá pouť byla něčím specifická a články, které ji popisovaly, se v jednotlivých obdobích lišily. V době komunismu obsahovaly papežovy proslovy skrytá sdělení a bylo potřeba je dát do historicko-politických souvislostí, aby byly více srozumitelné. V Národní knihovně ČR – Slovanské knihovně jsem pracovala s polskými publikacemi obsahujícími přesné znění papežových proslovů a kázání s úvodním komentářem, doplněné o proslovy oficiálních účastníků setkání a závěrečné zprávy režimních výborů zabývajících se organizací poutí. Po pádu komunismu se již tyto zprávy neobjevovaly, proto jsem se rozhodla věnovat větší pozornost prvním třem poutím, bez ohledu na jejich důležitost oproti těm následujícím.

Přínosným zdrojem je kniha *Vatikán a rudý prapor*, Luxmoore, J. – Babiuchová, J., (Praha, 2003), která přináší ucelený obraz církevní problematiky střední a východní Evropy od konce druhé světové války do konce komunismu. Informuje o tehdejších aktivitách Vatikánu, resp. papežů při navazování politicko-církevních vztahů s jednotlivými státy.

Svůj studijní pobyt v Krakově (2009/2010) jsem využila ke sběru materiálů a navštívila jsem některá místa spjatá s papežskými poutěmi, jako např. rodiště Jana Pavla II. V knihovně Centra Jana Pavla II. v Krakově jsem se dostala k publikacím v Česku nedostupným. Z internetu jsem čerpala minimálně.

Problém s transkripcí polských názvů do češtiny jsem vyřešila tak, že města s českým ekvivalentem jsou psána v češtině a města, která ho nemají, jsou většinou ponechána v nominativu v polském originálu. Osobní jména jsou také v polském originálu, a pokud se skloňují, je použita pouze česká koncovka.

Veškeré překlady jsem si vypracovala sama.

V podkapitole Čtvrtá pouť jsem se rozhodla neanalyzovat články týkající se druhé části papežské návštěvy Polska v srpnu 1991. Důvodem k tomuto kroku byl naprosto odlišný charakter této návštěvy. Jednalo se totiž o Světový den mládeže, jež s apoštolskými cestami nijak nesouvisí.¹

---

¹ Světové dny mládeže jsou mezinárodním setkáním mladých lidí organizovaným katolickou církví od roku 1984 každé dva až tři roky. Konají se v různých částech světa a průměrně se jich účastní kolem milionu lidí.

2. Náboženské poutě

2.1. Poutě a jejich význam ve světě a v Polsku

To, co většinu náboženství spojuje, jsou poutě neboli cesty do posvátných míst (locus sacer). Jejichž tradice sahá až k počátkům jednotlivých náboženství. Poutě jsou pořádány obvykle ve skupinách, ale někteří věřící se vydávají na cestu i individuálně. Při více či méně dlouhé cestě se poutníci věnují sebereflexi a procházejí duchovní proměnou.

Cílem těchto poutí je nejen navštívení posvátných míst, ale i prosba nebo vyjádření vděčnosti Bohu za narození dítěte, vyléčení z nemoci apod. Dalšími motivy jsou pokání za spáchané hříchy, touha po očištění či složení slibu věrnosti ve svatostánku. Průvodním jevem poutí mohl být i dobrý skutek vykonaný věřícím, který se na cestu sice nevydal, ale poskytl poutníkovi přístřeší a občerstvení.

Jackowski ve své knize *Pielgrzymowanie* (Wrocław 2004) uvádí, že ročně se po celém světě na náboženské poutě vypraví okolo 240 milionů osob, z čehož 105 milionů tvoří křesťané. Buddhisté putují na předepsaná místa spojená s životem Gautamy Buddha, hinduisté zase proto, aby dosáhli vysvobození. Muslimové mají povinnou pout' do Mekky (alespoň jednou za život) spojenou obvykle s návštěvou Mohamedova hrobu v Medině. Židovské poutě směřují do Jeruzaléma a Svaté země.

Křesťané se vydávají do Svaté země, kde za života působil Ježíš Kristus. Navštěvují hroby svatých osob a mučedníků, jejichž relikvie jsou obvykle umístěny blízko oltáře. Putují i místa s obrazy, sochami či jinými artefakty, jež mají podle věřících zázračnou nebo nadpřirozenou moc. Často jsou také navštěvovány svatyně, které oslavují výročí vysvěcení nebo patronův svátek. Křesťané převzali tradici poutí již v počátcích křesťanství od židů. Ti tehdy putovali do Jeruzaléma, na což měli vyhrazeny 2 dny o Velikonocích. V době, kdy byl Jeruzalém pod nadvládou Turků, se konaly cesty i po Evropě. Od středověku jsou navštěvována místa jako Řím (místo umučení Petra a Pavla), španělské město Santiago de Compostela (tzv. svatojakubská cesta), Assisi v Itálii a místo, kde se zjevil archanděl: hora sv. Michaela v Normandii.

Poutní místa jako Fátima v Portugalsku, Lourdy ve Francii, Loreto v Itálii či Čenstochová v Polsku (viz příloha č. 1) jsou známá díky mariánskému kultu. Tato místa nejsou spojena s jejím životem, ale traduje se, že se na nich zjevila. Z tohoto důvodu je na daném místě obraz či soška Panny Marie.

V Polsku se poutí účastní 5 až 7 milionů lidí ročně, což je asi 15 % obyvatel.² Kromě římských a řeckých katolíků se zde vydávají na poutní místa také stoupenci pravoslaví, judaismu a islámu.

Po druhé světové válce se specifickým místem židovských poutí stala Osvětim. Od roku 1992 je pořádána pouť s názvem „pochod živých“ z Varšavy přes Majdanek, Osvětim-Březinku a Treblinku zpět do Varšavy, jež má připomínat výročí povstání ve varšavském ghettu.

Pravoslavní věřící se při svých poutích orientují na relikvie a ikony, které zobrazují Ježíše Krista, Matku Boží neboli Pannu Marii, anděly či svaté osoby. Na polském území navštěvují hlavně horu Grabarku nebo klášter v Jabłeczne.³

Zástupci islámu jsou na území Polska převážně tatarští migranti,⁴ z nichž jen nevelká část se může vypravit na povinnou pouť hadždž do Mekky. Mají tedy svá poutní místa v obcích Łowczyce nebo Sieniawce v Bělorusku, kde navštěvují hroby. Podle pověsti byl hrob sv. Eviije Konteje obdařen zázračnou mocí uzdravit osoby nemocné a chromé a v tuto jeho nadpřirozenou moc věřili všichni Tataři, ale také okolní obyvatelé křesťanského i židovského vyznání.⁵

Polští katolíci se vydávají na poutě už od dob přijetí křesťanství v desátém století. Avšak v průběhu dějin nebylo vždy jednoduché vydat se na pouť, proto byla v době rozdělení Polska, za okupace nebo v období komunismu různá omezení. Za komunismu se týkala hlavně pěších skupinových poutí, a proto se některé z nich konaly nelegálně.⁶ Nejznámější pěší pouť, která se koná nepřetržitě od roku 1711, je pouť z Varšavy do Čenstochové, kde se vyjadřuje vděčnost Matce Boží.⁷ Polský mariánský kult je díky místům jako jsou Jasná Hora v Čenstochové, Hora sv. Anny, Kalwaria Zebrzydowska či Łagiewniki v Krakově, kam se vydávají i poutníci ze zahraničí, známý celosvětově.

Velmi netradiční a spontánní poutí se stal tzv. Bílý pochod v květnu 1981, který zorganizovala mládež na protest proti atentátu na papeže. Poutníci se sešli na Rynku v Krakově a později se vydali pěšky až do Čenstochové na Jasnou Horu, kde se za papeže modlili.

---

² Jackowski, A.: *Pielgrzymowanie*. Wrocław 2004, s. 7.

³ *Ibidem*, s. 217.

⁴ Tatři přišli do východního Polska na přelomu 14. a 15. století z oblasti východní Evropy, Krymu či Sibíře.

⁵ Jackowski, A.: *op. cit.*, s. 228.

⁶ Od roku 1950 se organizací První pěší varšavské pouti začal zabývat paulínský řád. <http://salwatorianie.pl/pp/prasa4.htm>, 23. 5. 2011.

⁷ Jackowski, A.: *op. cit.*, s. 228.

V období komunismu podnikali také zahraniční představitelé symbolické poutě ke hrobu kněze zabitého polskou Bezpečnostní službou (Służba bezpieczeństwa, SB). Byl jím kněz Jerzy Popiełuszko (1947–1984).⁸ V roce 1987 se k jeho hrobu podíval i papež Jan Pavel II., aby tak dal i on najevo svůj názor na režim.

2.2. Papežské poutě a poutě papeže Jana Pavla II.

Papežové až do 20. století příliš necestovali a pokud ano, tak to bylo většinou z donucení či kvůli řešení zásadních problémů doby. Žádná z těchto cest se nedá považovat za pout' s účelem, který je již popsán výše.

Prvním papežem, který se vydal na zahraniční cestu za účelem navštívení posvátných míst, byl Jan XXIII. Ten navštívil Loreto a Assisi na výročí 750 let františkánského řádu. Zastával názor, že „papež nemá být církví pouze navštěvován, ale že i sám má církev navštěvovat“.⁹ Jeho nástupce Pavel VI. podnikl dokonce devět poutí a jako první papež navštívil mimo jiné Svatou zemi, Portugalsko a Turecko.

Velký obrat nastal za pontifikátu Jana Pavla II., jež v průběhu 27 let na 104 poutích navštívil celkem 130 států. Mimo Vatikán tak na cestách strávil 2 roky. V některých státech byl i několikrát, jako např. v Polsku osmkrát, ve Francii a USA sedmkrát, ale do Ruska se pravděpodobně z politických i náboženských důvodů nepodíval. Krátce po svém zvolení navštívil Afriku, kde se snažil podporovat rozvoj náboženské svobody. Podobný cíl měly i jeho cesty do dalších rozvojových oblastí, kde většinou křesťanství není většinovým náboženstvím.

Sám sebe označoval za papeže–poutníka. Motivem jeho poutí byla obvykle různá výročí spojená se vznikem řádů, počátky christianizace, výročí narození či úmrtí svatých apod. Na svých návštěvách během mší blahoslavlil či svatořečil různé osoby, účastnil se Světových dnů mládeže a snažil se věřící posílit ve víře. Téměř vždy se v průběhu návštěvy konala setkání s mládeží a ekumenická setkání mající za cíl sblížení či sjednocení křesťanských církví. Vrcholem pouti bylo svěření národa Matce Boží.¹⁰

Jan Pavel II. se jistě v cestování inspiroval u svých papežských předchůdců, ale zmiňoval rovněž evangelický příběh o pastýři, který se vydal hledat jednu ztracenou ovci. Také v průběhu své biskupské práce navštěvoval farnosti za účelem pastoračních návštěv pro

---

⁸ viz kapitola 7.1.

⁹ Frossard, A.: *Nebojte se! Dialog s Janem Pavlem II.* Olomouc 2000, s. 222.

¹⁰ <http://www.janpawel2.pl/>, 23. 5. 2011.

posílení a prohloubení prožívání víry. Pokaždé, když Jan Pavel II. přijel do nějaké země, s úctou líbal její půdu jakožto svatou. Stalo se to jeho charakteristickým rituálem.

Ne všichni papežovo cestování schvalovali a považovali ho za nutné. Politici či konzervativnější církevní hodnostáři kritizovali papeže, že zanedbává řízení církve, aby si zajistil popularitu nebo že jsou jeho poutě příliš finančně nákladné a peníze by se daly využít na dobročinné účely či jinak.

André Frossard jim oponoval, že kdyby papež nepodnikal cesty, bylo by mu vytýkáno, že „si žije jako mocnář ve svém paláci a nezajímá se o naši dobu“.¹¹

Komunistickému režimu v Polsku se zase nelíbilo shromažďování lidí za účelem setkání s papežem a snažili se tomu obvykle pomocí výhrůžek ve sdělovacích prostředcích zabránit.

Jan Pavel II. při svých poutích zdůrazňoval potřebu dodržování základních lidských práv a lidé od něj tyto apely také očekávali. Na setkáních s papežem panovala neopakovatelná atmosféra, pocit síly a vzájemné solidarity.

---

¹¹ Frossard, A.: op.cit., s. 221.

3. Tygodnik Powszechny

Časopis *Tygodnik Powszechny* byl v době socialismu věrohodnějším periodikem než prorežimní deník *Trybuna ludu*, vycházející od roku 1948, protože zde vycházely články výhradně s církevními tématy, i když cenzurované. Neobsahoval tolik propagandistických a zaujatých článků, díky čemuž byly články s tématem papežských návštěv relativně nezkrácené. V tomto období byl veškerý tisk omezen směrnicemi, které určovaly délku či umístění článků na stránce. Později *Tygodnik Powszechny* publikoval i značné množství informací z kulturní a umělecké sféry, včetně literárních děl zakázaných autorů píšících pod pseudonymem.

Následující podkapitola představuje stručně historii časopisu, zmiňuje několik nejvýznamnějších novinářů a krátce porovnává tento katolický týdeník s katolickým tiskem v České republice, resp. Československu.

3.1. Historie, osobnosti, postavení ve společnosti

První číslo časopisu *Tygodnik Powszechny* vyšlo 24. března 1945. Toto společensko-kulturní katolické periodikum bylo založeno pod patronátem Adama Stefana kardinála Sapiehy (1867–1951). Ten byl v té době největší autoritou polské katolické církve. Jeho role spočívala hlavně v morální a materiální podpoře. Zdrojem inspirace z politického a intelektuálního prostředí byl spolek krakovských konzervativců, profesorů, které vedl Stanisław Kutrzeba. Největší důvěru měl u kardinála Sapiehy kněz Jan Piwowarczyk, který díky tomu stanul v čele časopisu.

Jeho zástupcem se stal mladý, talentovaný publicista a skvělý organizátor Jerzy Turowicz (1912–1999), s nímž již před válkou spolupracoval v deníku *Głos Narodu*, vycházejícím v letech 1893–1939. Jan Piwowarczyk a Jerzy Turowicz spolu s Konstantym Turowským a Marií Czapskou tvořili první redakční výbor. Díky Turowiczowě pílil se Kutrzeba, se souhlasem Sapiehy, rozhodl formálně předat křeslo šéfredaktora právě jemu, a tak je v tiráži čísla 30, datovaném 14. října 1945, uveden jako redaktor. Navíc státní orgány požadovaly konkrétní jméno člověka odpovědného za časopis.¹²

Dalšími spolupracovníky byli např. Józefa Hannelowa (*1925), která psala sloupky a kritické komentáře, Stefan Kisielewski (1911–1991) píšící pod pseudonymem Kisiel, Antoni

¹² Jarocki, R.: *Czterdzieści pięć lat w opozycji (O ludziach 'Tygodnika powszechnego')*. Kraków 1990, s. 10.

Gołubiew (1907–1979), Stanisław Stomma, Hanna Malewska, pozdější redaktorka spřáteleného měsíčníku *Znak*. V padesátých letech byly publikovány jak články katolické inteligence, které se jinde ukázat nemohly, tak marxistických sympatizantů, jako např. Jana Strzeleckého a Antoniho Słonimského.

V roce 1953 odmítl časopis otisknout nekrolog Stalina, a tak byla jeho činnost od 10. července pozastavena až do prosince 1956. V tomto období vycházel „paxovský“ *Tygodnik Powszechny*,¹³ který zachoval grafickou úpravu a číslování původního časopisu, ale ve skutečnosti s ním neměl nic společného. V době, kdy časopis nevycházel, sháněli redaktoři prostředky na živobytí prostřednictvím sponzorů. Jedním z nich byl i kněz Karol Wojtyła, který až do obnovení periodika dával církevnímu asistentovi časopisu, kterým byl kněz Andrzej Bardecki, obálku s několika sty zlotých.¹⁴

Od roku 1956, kdy začal *Tygodnik Powszechny* znovu vycházet, se zvětšil formát a cena 3,50 zł se udržela až do roku 1971. Číslování začalo tam, kde skončilo to původní, tzn. „paxovské“ číslování se nepočítalo. Od šedesátých let začali přicházet do redakce mladí novináři, jako např. Jerzy Kołataj, Krzysztof Kozłowski, Jacek Woźniakowski, Bronisław Mamoń, Marek Skwarnicki (*1930) či Jacek Susuł. Od roku 1959 spadal časopis pod vydavatelství Instytut Wydawniczy Znak, který vydával i měsíčník *Znak*. Na konci téhož roku zemřel Jan Piwowarczyk a následně se v tiráži březnového čísla objevila Józefa Hennelowa jako zástupkyně šéfredaktora. V té době byl časopis považován za jediného relativně nezávislého reprezentanta názorů katolické inteligence.

Od roku 1978, kdy byl Karol Wojtyła zvolen papežem, mizel časopis ze stánků s novinami velmi rychle. Také společenské oživení způsobené jeho první návštěvou v Polsku obrátilo k týdeníku pozornost, díky čemuž se stal nejen důležitým, ale i velmi žádaným periodikem. Kritik Stefan Kisielewski se o tomto faktu vyjádřil takto: „Ve skutečnosti prožívání Wojtyłova papežství zastiňuje redakci veškeré další prožitky [...]. Nedá se žít pouze tím, že se budeme chlubit cizím peřím, i kdyby bylo papežské.“¹⁵

Triumfem týdeníku bylo publikování doposud neuveřejněného Wojtyłova díla *Bratr našeho Boha* (č. 52, 1979) a vůbec první rozhovor s Janem Pavlem II., vedený J. Turowiczem 3. srpna 1980, po návratu papeže z návštěvy Brazílie.

---

¹³ Spolek PAX – organizace světských katolíků kolaborující s komunistickou vládou, která měla být od r. 1947 jedinou katolickou organizací a měla sloužit k rozložení katolické církve zevnitř.; organizace přísně konzervativní s prvky nacionalismu a antisemitismu, oddaná komunistickým cílům; Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: Vatikán a rudý prapor. Praha 2003, s. 131.

¹⁴ Żakowski, J.: Pół wieku pod włos czyli życie codzienne 'Tygodnika Powszechnego' w czasach heroicznych. Kraków 1999, s. 23.

¹⁵ Ibidem. s. 112.

Se zavedením zákona o cenzuře, bylo umožněno označovat cenzurovaná místa hranatými závorkami (viz příloha č. 2), když dříve byla tato místa prázdná. Se zavedením vojenského stavu v roce 1981 bylo vydávání časopisu opět pozastaveno, a to až do 23. května 1982 a někteří spolupracovníci byli internováni, jako např. Tadeusz Mazowiecki. Od znovuoobnovení časopisu až do roku 1989 byl název *Tygodnik Powszechny* na smutečném podkladu černé barvy (viz příloha č. 3). V této době se také stal jedním z neformálních orgánů demokratické opozice, byl považován za jediný legální opoziční tisk v Polsku a spolupracoval se Solidaritou na přeměnách systému.

V 90. letech se v redakci začaly postupně objevovat nové tváře (Adam Szostkiewicz, Janusz Poniewierski, Jan Strzałka, Michał Okoński, Artur Sporniak ad.), když ty staré (Józefa Hennelowa a Krzysztof Kozłowski) odcházely do nové vlády pomáhat s přechodem k demokracii. Od roku 1991 se církevním asistentem časopisu stal kněz Adam Boniecki (*1934). Následující dekáda byla doprovázena úmrtími předních novinářů týdeníku (Jerzy Turowicz – jehož nástupcem se po krátké pauze stal kněz Adam Boniecki, Józef Tischner, Andrzej Bardecki ad.). S rokem 1994 se objevil nový, menší formát, více reklam, více barevných fotografií a pravidelné přílohy, jako např. Apokryf a Kontrapunkt.

Tygodnik Powszechny představuje propojení liberální vlny se zásadami křesťanské víry, současně prezentuje otevřený, ekumenický směr, ke kterému nabádal již Jan Pavel II. ve svých proslovech při poutích. Právě tato otevřenost je ale také terčem kritiky, stejně tak jako svázanost některých redaktorů s politickými stranami.

3.2. Situace v českém katolickém tisku (*Katolické noviny, Katolický týdeník*)

V únoru 1948 komunisté v Československu zakázali vydávání katolických časopisů (s výjimkou málo známých, na které bylo zapomenuto), protože církve považovali za úhlavního nepřítele. Jejich snahy o vytvoření národní katolické církve odtržené od Vatikánu se ale nezdařily. Založili tedy *Katolické noviny*, kaby je mohli využít k proticírkevní propagandě – např. v prvním čísle bylo otištěno prohlášení státem řízené Katolické akce.¹⁶

Český katolický tisk po druhé světové válce reprezentovaly *Katolické noviny*, časopis Církve československé husitské *Český zápas* a evangelické *Kostnické jiskry*, které později vycházely v Ústředním církevním nakladatelství. Toto nakladatelství kontrolovalo tisk po stránce politické i ekonomické. V novinách se psalo hlavně o historických událostech

---

¹⁶ Katolická akce byl laický spolek, který s pomocí kněží kolaboroval s režimem, ale existoval pouze na přelomu let 1948 a 1949.

v souvislosti s působením venkovských kněží. Oproti polskému periodiku *Tygodnik Powszechny* byla jakákoliv církevní témata omezena pouze na výklady liturgických textů v zájmu režimu.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se začaly postupně objevovat krátké náboženské fejetony. Zvolení Karola Wojtyły papežem velmi zaktivizovalo československé katolíky i díky důsledné a nekompromisní východní politice Vatikánu.¹⁷ Co se ale týkalo informování čtenářů *Katolických novin* o cestách papeže Jana Pavla II. do Polska, byly články více či méně zpožděné, příliš krátké s neodpovídajícími obrázky nebo mylnými informacemi.¹⁸ Při porovnání článků v časopise *Tygodnik Powszechny* s *Katolickými novinami* zjistíme, že se české noviny zmiňují i o tom, co píše na téma papežovy návštěvy *Trybuna ludu*, tehdejší komunistický deník, což ale *TP* neuvádí. Rozdíl lze také najít v tiráži českých novin, kde je uveden jmenovitě cenzor spolu s vedoucím redakce.

Po revoluci vzrostla informovanost čtenářů na téma papežských poutí prostřednictvím nástupce *Katolických novin* – *Katolického týdeníku*. Článcům na toto téma je obvykle věnována téměř celá strana rubriky „Zahraničí“ a několik krátkých článků v číslech před i po pouti do vlasti. V souvislosti s poutí Jana Pavla II. do České republiky v r. 1995, vyšla i speciální celobarevná příloha s několika informacemi o jednodenní návštěvě Polska. V roce 1997 je dokonce otištěn program polské televize, kterou lze sledovat na některých místech ČR.

Koncem 90. let se v obou státech začínají prosazovat nová média a vznikají webové stránky obou periodik i jednotlivých papežem navštívených diecézí s konkrétními informacemi pro čtenáře, resp. poutníky.

---

¹⁷ Jan, L. (ed.): *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. Brno 2000, s. 85.

¹⁸ Např. u článku *Cesta do vlasti* z 24. června 1979 je přiřazena fotografie Vyšehradu, čímž je čtenář na první pohled zmaten. Dále se v témže článku píše, že papež navštívil hrob svých rodičů ve Wadowicích, který je ve skutečnosti v Krakově.

4. První pout'

4.1. Politická situace v sedmdesátých letech v Polsku a přípravy na pout'

Na začátku roku 1970 byl ještě prvním tajemníkem Polské sjednocené dělnické strany (Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, PZPR) Władysław Gomułka (1905–1982). Po prosincových událostech byl ale odvolán a jeho místo převzal na deset let Edward Gierek (1913–2001). Velmi nepopulární zdražování, týkající se hlavně masa ale i jiných potravin, vedla k protestům pracujících na pobřeží. Protestovalo se v Gdaňsku, Gdyni, Štětínu i Elblągu a během zásahu bezpečnostních složek zahynulo celkem 41 osob. Právě toto bylo jedním z důvodů, proč byl Gomułka odvolán. Prvním třem obětím byl v Gdaňsku o deset let později odhalen pomník padlých pracovníků loděnic.

Následné neefektivní hospodaření se zahraničními půjčkami vedlo k opětovnému zdražování masa a cukru červnu 1976.¹⁹ Červnové protesty se rozšířily z Radomi, Płocku a průmyslového závodu Ursus ve Varšavě i do jiných měst. Od zvýšení cen bylo nakonec upuštěno, ale nastaly represe účastníků protestů. V říjnu vznikl Výbor na ochranu pracovníků (Komitet Obrony Robotników, KOR) a zaslal vládním činitelům apel, ve kterém jeho členové žádali mimo jiné amnestii vězněných protestujících. Později vznikaly další opoziční organizace a režim tak ztrácel pomalu ale jistě pevnou půdu pod nohama.

Významnou událostí, která dodala opozičním silám další energii v boji za svobodu, bylo v říjnu 1978 zvolení kard. Wojtyły papežem. Janu Pavlu II. bylo v době jeho zvolení 58 let, a tak se stal nejmladším papežem od roku 1846. Byl také prvním neitalským papežem od 16. století. Jeho první návštěva Polska v roce 1979 se stala šancí pro opozici a velkým problémem pro režim.

První pouti papeže Jana Pavla II. do vlasti předcházely spory mezi církví a světskou mocí, které se měly společně podílet na organizaci cesty. Edward Gierek, byl pokárán generálním tajemníkem ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Leonidem Brežněvem za přílišnou benevolenci v souvislosti s budoucí návštěvou papeže. Gierkův předchůdce Władysław Gomułka se totiž nebál odmítnout v roce 1966 příjezd papeže Pavla VI. do Polska na 1000. výročí christianizace. Gierek později prohlásil, že se polská vláda snažila různými způsoby Jana Pavla II. od návštěvy odradit, ale sovětskému vedení toto snažení připadalo málo důsledné na to, aby tím mohli polští vládní představitelé dát najevo

---

¹⁹ Paczkowski, A.: Půl století dějin Polska 1939-1989. Praha 2000, s. 336.

svou převahu v rozhodování. Paczkowski ovšem zmiňuje i fakt, že odmítnutí návštěvy by způsobilo mnohem více problémů než samotná návštěva, a tak vládní úřady přistoupily k omezujícím opatřením.²⁰

Papež chtěl 11. dubna 1979 uctít památku sv. Stanislava, patrona Polska, na devítisté výročí jeho smrti a zúčastnit se zakončení synodu neboli koncilu krakovské diecéze, který trval od roku 1972. Sv. Stanislav byl pro církve symbolem statečnosti a morální nepoddajnosti,²¹ ale prorežimní spisovatelé ho považovali za protilidového konspirátora, a proto se úřady snažily o alespoň částečné znemožnění uctění tohoto výročí posunutím návštěvy z dubna na červen. Zároveň pout' prodloužili z původních dvou na sedm dnů (2. až 10. června 1979).

Spory se vedly nejen o termín návštěvy, ale také o trasu. Mezi místa, která papež nesměl navštívit, patřily např. Piekary Śląskie, Trzebnica, sídliště tisíciletí v Čenstochové a Nowa Huta, městská čtvrť v Krakově. Místo těchto míst byla navržena návštěva Osvětimi. Ministerstvo vnitřních záležitostí Polské lidové republiky (Polska Rzeczpospolita Ludowa, PRL) také trvalo na speciálních vstupenkách na setkání s papežem. Požadovali rovněž přesné znění proslovů a podrobný program návštěvy. Zástupci polské katolické církve podepsali se zástupci režimu dohodu o hlavních cílech papežské pouti, která však pro papeže závazná nebyla.²²

Úřady se snažily odradit obyvatele od účasti na setkáních s papežem pomocí různých hrozeb, např. zastrašovaly smrtelnými nehodami z papežovy pouti do Mexika na přelomu ledna a února 1979. Propagandistický aparát měl za úkol snížit význam návštěvy manipulovaným televizním zpravodajstvím a podrobnými směrnicemi pro tisk. V televizi proto nebyly vidět masy nadšených a disciplinovaných lidí, kterým nikdo nemusel předem dávat do rukou mávátka či transparenty a říkat jim, co mají provolávat. André Frossard komentoval tento stav takto: „V Polsku bylo možné z tváří lidí vyčíst štěstí, čehož dokonale využili tiskoví zpravodajové, o něco hůře už televize, poněvadž její kamery byly většinou nešťastně namířeny na prázdnou část pódia, nebo na horizont bez lidí.“²³ Televizní záběry na starší řeholnice a mnichy však nemohly ani zdaleka oklamat přibližně deset milionů účastníků setkání s papežem (podle dnešních údajů).

---

²⁰ Paczkowski, A.: op. cit., s. 275.

²¹ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: Vatikán a rudý prapor. Praha 2003, s. 305.

²² Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 356.

²³ Frossard, A.: op. cit., s. 228.

Návštěva Jana Pavla II. byla širokou veřejností velmi očekávaná již od jeho zvolení papežem. Jak píše Norbert Wójtowicz,²⁴ Kornel Morawiecki byl zaskočen, když ve Varšavě na jaře 1979 kontaktoval KOR se snahou podílet se na výrobě transparentů či letáčků, jenže tato organizace nepřikládala papežské návštěvě prakticky žádný význam, a proto v této souvislosti nevyvíjela aktivitu. Lidé si možná pořádně neuvědomovali případný dopad papežské pouti na změnu poměrů ve státě, ale přesto doufali, že je v jejich snažení o znovuzískání svobody podpoří nějaká silná autorita. Touto autoritou byl právě papež.

Jan Pavel II. si byl zároveň vědom toho, že může dojít k násilnému střetu s režimem, čemuž se chtěl vyhnout. Díky svému předchozímu studiu marxistických spisů znal slabá místa režimu a věděl, na co má křesťanství a komunistická ideologie podobné názory. Prostřednictvím svých proslovů a homilií se rozhodl posílit křesťanskou kulturu a zdůraznit základ jednoty polského národa, kterým byla i podle režimu rodina a práce.

4.2. Ohlasy novinářů *TP* před poutí, v jejím průběhu a po pouti

Ještě před první návštěvou papeže v Polsku se objevily úvahy o tom, jaká ta pouť bude a co přinese. Antoni Gołubiew se v rozsáhlém článku s názvem *Czym chcemy witac Papieża* (Čím chceme přivítat papeže)²⁵ zamýšlí nad místy vhodnými pro papežskou návštěvu. Připomíná příběh Krista a prvních křesťanů, kteří se nebáli stát si za svou vírou a vyzdvihuje ji jako oporu v těžkých historických chvílích, stejně tak jako potřebu znát historii, aby člověk lépe porozuměl dnešku a vyvaroval se válek. V závěrečné části se vrací ke zvolení jména papeže, jeho slavnostní inauguraci, kde již tehdy dal papež najevo, že jeho vztah k lidem, hlavně mládeži a postiženým, bude bližší, než měli jeho předchůdci. I později při různých setkáních se papež vždy snažil se všemi srdečně přivítat a promluvit několik slov. Gołubiew čtenáře prosil, aby papeže vítali nejen jako pastýře, ale i jako svého rodáka modlitbou, slibem věrnosti a poslušnosti, ale také s láskou a otevřeným srdcem.

Marek Skwarnicki²⁶ se zamyslel nad tím, že před rokem by nikdo nečekal, že bude v Polsku přivítán papež, a to dokonce polský rodák. Bronisław Mamoń ve svých poznámkách napsal, že tato událost se jistě stane novým tématem pro umělce, protože někteří z nich obvykle svými díly reagují na významné události, jakou papežská návštěva bude. Ve skutečnosti však již byla, neboť do redakce *TP* přišlo nesčetné množství amatérských básní,

²⁴ Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej. č. 5-6. Warszawa 2009, s. 128.

²⁵ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII. č. 22, Kraków 3. 6. 1979, s. 3-4.

²⁶ Marek Skwarnicki podepisoval svůj pravidelný komentář na aktuální téma pseudonymem Spodek.

keré byly ale bohužel z velké části nepublikovatelné z důvodu primitivního jazyka a vzájemné podobnosti. Básně, jejichž autory jsou novinář Tadeusz Szyma a italský básník David Maria Turollo, byly ovšem publikovány.

Těsně před svou návštěvou papež na italském letišti prohlásil, že má ve skutečnosti dvě vlasti (polskou a italskou) a ještě jednou poděkoval za pozvání. Proces děkování provázel i první proslovy na území Polska. Na varšavském letišti Okęcie ho uvítal předseda státní rady Henryk Jabłoński a primas polský, Stefan kardinál Wyszyński. Oba pronesli krátké projevy. Jan Pavel II. ve svém prvním proslovu na území Polska po svém zvolení papežem předeslal cíl své výhradně náboženské pouti, kterým mělo být posílení vnitřní jednoty jeho rodáků a další rozvoj vztahů mezi církví a státem.²⁷ První reportáž o přiletu popisuje letadlo, trasu letu, papežovo políbení země po přistání a následující program. Autor článku *Diariusz pielgrzymki Jana Pawła II* (Diář pouti Jana Pavla II.), který pokračuje v následujícím čísle podrobným popisem programu, není uveden.

Papežův program pokračoval setkáním ve varšavském Belwederu s Edwardem Gierkem. Jan Pavel II. mluvil o podstatě existence státu, již je suverénnost společnosti, národu i vlasti. Míru se podle něj dalo dosáhnout pouze tehdy, kdy by mohl národ zůstat věrný své kultuře a civilizaci.²⁸ Zároveň připomněl, že „Poláci nesmí nikdy zapomenout na strašlivou lekci historie, kterou byla ztráta nezávislosti od konce 19. do začátku 20. století“.²⁹ Ve svých proslovech se i později odvolával na různé historické události spojené se ztrátou svobody, ale nikdy je nedával přímo do souvislosti s komunistickým režimem. Gierek ve svém proslovu mluvil hlavně o hrozbě zbrojení a o pozitivním vlivu plynoucím z přátelského spojení se SSSR. Podle Jana Pavla II. by si měli v době různých forem politického, hospodářského a kulturního kolonialismu, který protirečí mezinárodnímu pořádku, vážít spojení a příměří založeného na vzájemné toleranci.³⁰ O sovětském přátelství nemluvil.

Vyšohlíd se ve své publikaci zmiňuje právě o této schůzce papeže s prvním sekretářem jako o „podezřelé“. Jeho konstatování, že byl papež nejvyššími představiteli státu přivítán s upřímnou radostí, by se daly označit za nepravdivé, vzhledem k výše popsaným aktivitám režimu. Dále se autor pohoršoval nad papežem „blíže nevysvětleného pojmu politického,

---

27 Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 23, Kraków 10. 6. 1979, s. 2.

28 Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op.cit., s. 309.

29 Tygodnik Powszechny, op. cit., s. 3.

30 Ibidem.

hospodářského a kulturního kolonialismu“, který podle něj svědčí o tom, že „jeho [papežova] návštěva nemá čistě náboženský, nýbrž vyloženě politický ráz“. ³¹

První homilii neboli kázání přednesl papež ve Varšavě na Vítězném náměstí, dnešním Náměstí Maršálka Józefa Piłsudského. Papež kladl důraz na historii a podstatu člověka, jež bez Krista nemůžeme pořádně pochopit, a proto bychom ho neměli ze svého života vylučovat. Připomněl také snahy množství neznámých vojáků a hrdinů, bojujících za nezávislé Polsko, bez něhož by Evropa nebyla spravedlivá. Na úplný závěr pronesl modlitbu: „Nechť sestoupí Duch Tvůj! Nechť sestoupí Duch Tvůj! A obnoví tvář země. Této země!“ ³² Za klíčová, pro následnou dekádu trvající proces cesty ke svobodě, považoval tato slova již zmiňovaný Kornel Morawiecki. Ve Varšavě papež promluvil ještě k mládeži v katedrále sv. Jana.

Zároveň s otištěnou homilií se objevuje článek Stefana Kisielewského s názvem *Spotkanie z Warszawą* (Setkání s Varšavou), ³³ kde popisuje, jak zná Varšavu on a jak se při příležitosti papežovy návštěvy proměnila tím, že zmizelo množství opilců a ubožáků, objevily se kiosky s občerstvením a ulice byly uklizené a vyzdobené. Vzpomíná i na své setkání se zahraničními novináři, kteří nemohli pochopit bezprostřednost a otevřenost s jakou papež pronášel své kázání.

Následující den papež navštívil Hnězdno, které bylo prvním polským hlavním městem a je spjaté s postavou sv. Vojtěcha. Tento fakt ho možná inspiroval v jeho proslovu *Pójdziemy ku przyszości* (Půjdeme do budoucnosti), kde mluvil o české úloze v polské a evropské christianizaci. Rovněž doufal, že ho měli možnost slyšet všichni Poláci, kteří žijí jak na východě, tak na západě a dokonce i mimo Polsko mezi jinými národy na jiných kontinentech. ³⁴ Jeho „doufání“ bylo velmi oprávněné vzhledem ke snahám režimu o cenzuru, resp. omezování rádiového signálu.

V Hnězdne opět promluvil k mládeži, kterou nabádal, aby si uvědomila význam polské kultury a vlivu křesťanství na její utváření. V nedalekém Gębarzewě, měl papež krátký proslov připomínající místo jako kolébku polského křesťanství a apeloval na rodiče, aby umožnili dětem přístup k víře již od kolébky. Henryk Woźniakowski ve své reportáži z tohoto setkání s papežem popisoval chování zahraničních novinářů, neschopných vnímat duchovní rozměr situace a beroucích ji spíše jako politicko-estetické představení, které dokumentují

---

³¹ Vyšohlíd, Václav: *Zahranční cesty Jana Pavla II. v roce 1979*. Praha 1980, s. 22.

³² *Tygodnik Powszechny*, r. XXXIII, č. 23, Kraków 10. 6. 1979, s. 2.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Tygodnik Powszechny*, r. XXXIII, č. 24. Kraków 17. 6. 1979, s. 4.

neustálým fotografováním dokonce i ve chvílích, kdy je potřeba obzvláště pozorně poslouchat.³⁵

Příští dva dny věnoval papež návštěvě Čenstochové a Jasně Hory. První den tam kázal a promluvil k zástupcům diecéze. Hlavním tématem jeho slov byl známý obraz Matky Boží Čenstochovské, již poté svěřil Polsko pod ochranu. Jasná Hora byla pro papeže místem, které je svobodnější než jiné. „Zde jsme vždy byli svobodní.“, pronesl zde ve své homilii při mši svaté a dodal, že je „potřeba uslyšet ozvěnu celého života Národa v Srdci Jeho Matky a Jeho Královny! A pokud bije tónem nepokoje, pokud se v něm ozývá starost a volání po změně, po posílení svědomí, po počátku života [...], je třeba toto volání přijmout.“³⁶

Účast na jasnohorské konferenci polského episkopátu (5. června 1979) doplnil o proslov vyzdvihující zásluhy biskupství o normalizaci vztahů se státem, díky čemuž se v ústavě objevilo právo na svobodu vyznání. Dále mluvil o etice a nutnosti vyvarovat se těžkých hříchů, ochraňovat manželství a počínající lidský život. Důležitost manželství jako symbolu lásky, spravedlnosti a vzoru pro děti, význam rodiny, nenahraditelné mateřské péče a benediktinské heslo „modli se a pracuj“, připomněl i v kázání pro obyvatele Dolního Slezska a Opolska. Podobné poselství nesl zároveň jasnohorský apel: „Velmi hluboce pociťuji každé ohrožení člověka, rodiny, národu. Toto ohrožení má vždy svůj zdroj v lidské slabosti, ve slabé vůli a v povrchním přístupu k životu. [...] Nepodléhejte slabostem. Nenechte zvítězit zlo, překonejte ho dobrem.“³⁷ Těmito slovy tak povzbuzoval lid k boji za svobodu, ale bez použití násilí.

Týž den se papež setkal s řádovými sestrami a zástupci Vědecké rady episkopátu, kterým kladl na srdce odpovědnost za budoucnost a funkci polské křesťanské kultury. Sestrám děkoval za trpělivou práci, která je spíš posláním a za vytváření milé atmosféry. Následující den byl věnován setkání s důstojnými pány, novici a duchovními představiteli, jimž dal za úkol pokračovat v udržování důvěry lidí v jejich užitečnost i v těžkých dobách. Nechybělo setkání se studenty a pracovníky Katolické univerzity v Lublinu (Katolicki Uniwersytet Lubelski, KUL),³⁸ kde Karol Wojtyła kdysi působil. Papež tam vyprávěl o své návštěvě v Mexiku v souvislosti s nutností podstoupit riziko přiznání se ke svému vnitřnímu náboženskému přesvědčení i s případnými následky. Závěrem své návštěvy se Jan Pavel II. rozloučil připomenutím, že na Jasnou Horu jezdil již jako mladý a Matce Boží Čenstochovské

---

³⁵ Ibidem.

³⁶ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 26, Kraków 1. 7. 1979, s. 2.

³⁷ Tygodnik Powszechny, op. cit., s. 5.

³⁸ Nyní nese název Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

zůstane navždy věrný. O tom svědčí i fakt, že toto místo navštívil v průběhu svých osmi poutí celkem pětkrát.

Komentář k papežovu pobytu v Čenstochové napsal Tadeusz Szyma. Pochvaloval si v něm existenci novinářských center, prakticky jediných míst, kde bylo pořádně vidět, co se děje na pódiu díky přímému televiznímu přenosu. Autor navštívil i velmi emotivní setkání s mládeží, která bez ustání zpívala písně (papežovi známé, proto občas zpíval s nimi) či tleskala. Dále popsal nadšené natahování rukou po papeži v kostele sv. Zikmunda, který tak byl nepřímou nucen pozdravit se téměř s každým osobně.

Krátká reportáž kněze Adama Bonieckého, pozdějšího šéfredaktora, obsahuje postřehy ze setkání s Vědeckou radou. Při setkání s představenými ženských klášterů vyzdvihl přínos ženských řádů v péči o nemocné a děti a naznačil, že jejich práce je mnohdy těžší než ta kaplanská.

Během jednoho dne papež navštívil Kalwarii Zebrzydowskou, rodné Wadowice a Osvětim. Proslovy z Kalwarie a Wadowic se objevily na stránkách týdeníku až týden po komentářích a reportážích z těchto událostí a týkaly se papežových zážitků a vzpomínek spojených s těmito místy. Jacek Susuł si ve svém komentáři povšiml faktu, že okolí Kalwarie nebylo příliš ozdobeno, protože „příroda je sama ozdobou“. Ve Wadowicích se papež bohužel nestihl podívat do svého rodného domu, ale setkal se se starou paní, která bydlela v okolí, když byl Karol Wojtyła ještě dítě. Svůj zážitek z toho setkání popsala paní Helena Szczepańska v anketě pro poutníky otištěné v září (viz *Dopisy a názory čtenářů TP*).

Významnou událostí 7. června byla také návštěva Osvětimi-Březinky, kde papež vzpomněl významné osoby, které byly zavražděny právě v tomto koncentračním táboře. Patřil k nim i kněz svatořečený roku 1982, Maximilian Kolbe (1894–1941) a německá židovská filozofka Edith Stein (1891–1942) svatořečená v roce 1998. Jan Pavel II. poznamenal, že k tomu, aby byla lidská důstojnost a práva ohrožena, stačí obléknout člověka do jiné uniformy, ozbrojit ho a vnutit mu ideologii, v níž jsou práva člověka podřízena požadavkům systému.³⁹ Zmínil, že právě na tomto místě lidé pocítili na vlastní kůži, co to znamená porušit přikázání (nezabiješ) a uvědomit si tak, kam až sahají hranice nenávisti. V Březince se papež zastavil u tří tabulí s nápisem v hebrejštině, polštině a ruštině. Poslední jmenovanou nechtěl dlouze komentovat, a tak pouze podotkl, že všichni vědí, jaká byla úloha Rusů v poslední válce o svobodu, a proto kolem ní nemohou projít lhostejně.

---

³⁹ *Tygodnik Powszechny*, r. XXXIII, č. 24, Kraków 17. 6. 1979, s. 3.

8. června dopoledne papež navštívil Nowy Targ, kde pronesl kázání k uctění Matky Boží Ludźmierzské a připomněl všem, kteří se z této horské oblasti přestěhovali za lepším materiálním bohatstvím, aby neztratili duchovní bohatství a předali ho svým potomkům. Reportáž kněze Adama Bonieckého se zmiňuje také o tom, že papež dostal množství darů, mezi nimi i obrazy od horalů malované na skle a že posvětil základní kameny nových kostelů. Jeden z nich měl být vybudován z ušetřených peněz abstinentů.

Poslední dny věnoval Jan Pavel II. návštěvě Krakova. Krakovská Błonia se stala místem, kde se papež v uvítací řeči věnoval hlavně svému kladnému vztahu k tomuto městu a vzpomínal na mládí, které tu prožil. V reportáži z tohoto setkání se objevila zajímavá informace o tom, že nefungoval jeden z reproduktorů, takže se lidé začali tlačit více dopředu a vznikla tak velmi nepřehledná a nebezpečná situace. V prvním proslovu v katedrále na Wawelu se papež věnoval tématu blahoslovené Královny Hedviky a zamyslel se nad tím, že měl původně slavit výročí sv. Stanislava jiným způsobem a ne jako papež. Večer i oba následující večery se papež ukázal v okně biskupského paláce na Františkánské ulici, kde byl ubytován. Toto místo se stalo tradičním pro neoficiální setkání s papežem i při dalších jeho návštěvách Krakova. Při těchto setkáních se často odkláněl od připraveného textu, neboť mládež spontánně zpívala písně či provolávala různá hesla (např. na „ať žije papež“ reagoval odpovědí, že „je důležité také jak žije“).

Setkání s představiteli kultury a vědy se uskutečnilo 8. června v kostele sv. Michala, obecně nazývaném Skałka a papež při něm vzpomínal na svá studentská léta, včetně svých aktivit probíhající v institucích Teatr Rapsodyczny a Teatr Żywego Słowa. Krakovská Skałka byla také místem setkání s mládeží, která by měla podle jeho slov budovat budoucnost na pevných základech spravedlnosti, míru, odpovědnosti a společného dobra bez používání síly. Tentýž den ještě zakončil synod krakovské diecéze ve wawelské katedrále.

9. června se Svatý otec setkal s řádovými sestrami, které pochválil za jejich záslužnou práci a krásný zpěv. Z reportáže o tomto setkání se dozvídáme, že papež požehnal nemocnému dítěti. Následovala schůzka se zahraničními hosty, jimž se snažil přiblížit osobu sv. Stanislava, aby lépe porozuměli misi křesťanství důležité pro budoucnost Evropy. Nechybělo setkání s nemocnými.

Význam kříže jako symbolu christianizace papež zdůraznil při svém kázání v krakovské městské části Nowa Huta. Jeho slova byla určena dělníkům a měla je ujistit, že křesťanství se nebojí světa práce a že Kristus nikdy nesvolí k tomu, aby se člověk stal nástrojem produkce.

Závěrečný den se odehrálo krátké setkání papeže s novináři, aby jim poděkoval, že se na určitý čas stali očima i ušima těch, kteří při setkáních nemohli být osobně. Pontifikální mše na Błoniach měla mimo jiné lid podpořit, aby se nebál být „silný skrze sílu, kterou mu dává víra. Dnes je Vám tato síla víc potřeba než v jiných dobách.“⁴⁰ Také nabádal lid, aby se nebál otevřít hranice, protože církev není imperialistická, a aby zůstali věrní tomu, čemu byli věrní i jejich předkové. Dále v tomto kázání vyslovil otázku, jestli je možné odmítnout Krista a vše to, co vnesl do dějin lidstva. Po chvíli ticha sám odpověděl, že je to možné, protože člověk je svobodný v rozhodování, ale zároveň položil otázku, jestli je to vhodné a ve jménu čeho je to vhodné. Poté se papež přesunul na krakovské letiště Balice, odkud odletěl zpět do Říma. Tadeusz Szyma ve své reportáži o poslední cestě papeže městem upozornil na to, že si papež na chvíli sundal bílou papežskou čapku a poklonil se těm, kteří odpočívají na Wawelu.

Při závěrečném ceremonálu promluvili Henryk Jabłoński (1909–2003), Stefan kardinál Wyszyński (1901–1981) a papež, který poděkoval za pohostinnost a označil celou návštěvu za potřebný akt odvahy pro obě strany. Rozloučení s papežem bylo podle reportérů *TP* velmi dojemné a lidé často plakali.

Po skončení papežské návštěvy vlasti se na stránkách *TP* objevil děkovný dopis papeže a apel krakovského metropolity Franciszka Macharského (*1927), aby věřící děkovali Bohu, že je mohl papež navštívit. Ještě několik týdnů po pouti byly publikovány komentáře k jednotlivým událostem. Kritik Stefan Kisielewski se nejprve vyjádřil k faktu, že papež k lidem promlouval velmi pozitivním způsobem. Snažil se lid podpořit, dát mu naději a lásku, ale pominul zásady duálního principu, kterým je opozice dobra a zla. Zlo je totiž ve světě všudypřítomné a věčné. O čtrnáct dní později se ve svém pravidelném fejetonu *Wolanie na puszczy* (Hlas volajícího na poušti)⁴¹ zamyslel nad trvalostí a hloubkou prožitků z papežovy návštěvy. Lidé na sebe navzájem byli milí a nyní se vrátili do starých kolejí plných rivality, donášení a milosrdných lží. Tento autorův názor vycházel patrně z toho, že se nesetkal s nikým, kdo by po papežské návštěvě přerušil spolupráci s režimem, přestože podle článku Marcina Gugulského *Dwaj nawróceni* (Dva proměnění) k podobným obrátům docházelo.⁴²

V několika komentářích se také objevuje postřeh, že si lidé sentimentálně schovávají mávátka, fotky, vlaječky, požehnané křížky a růžence, poslouchají audio nahrávky a znovu čtou články o pouti. Několik komentátorů se tudíž shoduje v tom, že papež je ve skutečnosti neopustil, protože zůstal v jejich srdcích prostřednictvím těch suvenýrů. Antoni Gołubiew

⁴⁰ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 24, Kraków 17. 6. 1979, s. 1.

⁴¹ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 25, Kraków 24. 6. 1979, s. 4.

⁴² Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, nr 7. Warszawa 2009, s. 20.

v jednom ze svých posledních článků konstatoval, že papež opustil pouze ty, kdo o něm pochybovali.

Kněz Józef Tischner (1931–2000) vyzdvihoval náboženskou hodnotu poutě. Podle něj by se lidé měli později vracet k obsahu papežových proslovů, poněvadž se v nich skrývá mnoho hlubokých myšlenek, které na první pohled nejsou tak zřejmé. Měli by se také starat o osud země, kterou papež políbil.⁴³

V pozdějších číslech se objevily informace o tematických publikacích vycházejících v různých zemích a také o speciálních barevných číslech polských časopisů. Jerzy Kołataj zpracoval pro *TP* krátký přehled reflexí, názorů a prožitků z katolického měsíčníku *Więź* (č. 7 a 8). Postřehy dotazovaných se často týkaly v dobrém smyslu nenaplněných očekávání (boj o místo, vandalismus, problémy s dopravou a komunikací) či vyzdvihovaly nečekaně vysokou účast mládeže. Papež s nimi zpíval písně, a tak by mohl být považován za méně respektovaného, ovšem v dobrém slova smyslu.

Kromě zpráv o publikacích si mohli čtenáři přečíst o speciálních medailích vyrobených při příležitosti papežovy návštěvy nebo recenzi na film *Poutník* režiséra Andrzeje Trzos–Rastawieckého, který sám papež při promítání ve Vatikánu velmi pochválil. Ve svém článku upozornil Tadeusz Szymba na práci kamery, která zabírala jak davy, tak jednotlivce a naopak kritizoval odsunutí oslav sv. Stanislava do pozadí.

4.3. Zprávy vládních organizací o pouti

Papežovy proslovy nebyly otevřeně protirežimní a neobsahovaly očividná politická prohlášení, což režim z počátku ocenil. Proslovy se týkaly hlavně morálky a kultury, jenže pro Jana Pavla II. byla kultura označením pro identitu, dějiny a duchovnost, něco, co přesahuje světskou moc a hranice materiálního světa.⁴⁴ Režim nebyl schopen analyzovat dopad papežových proslovů na společnost a neuvědomoval si, že není ani tak důležité co papež říká, nýbrž jakým způsobem to říká. Tento jeho způsob zrcadlil náladu a pocity národa, proto bylo pro lidi jeho skryté poselství srozumitelnější než pro úřady. Lidé často dávali papeži najevo porozumění proslovům a homiliím potleskem.

ÚV KSSS však provedl důkladnější rozbor papežských kázání a došel k závěru, že posílení katolické obce, která se tak nepřímou stala opozicí režimu, nevěstí nic dobrého. Církev se totiž starala o mládež a inteligenci a navíc podávala pomocnou ruku disidentům,

⁴³ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 28, Kraków 15. 7. 1979, s. 1.

⁴⁴ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 309.

např. prostřednictvím Týdnů křesťanské kultury, kde se představovali nejen katoličtí umělci a tematika nebyla čistě náboženská. Jan Pavel II. už dříve naznačil, že „pokud církev poskytne ochranu potlačeným kulturám a společenstvím, její moc vzroste“.⁴⁵ Nekritizoval také přímo marxistickou ideologii, ale pouze její programovou ateizaci.

4.4. Organizační zprávy a články šéfredaktora *TP*

První organizační zprávy v *TP* o návštěvě Jana Pavla II. v Polsku v roce 1979 se objevily již v březnu a převážně to byly otištěné texty ze zasedání Rady episkopátu či různých konferencí. V č. 11 byla na titulní straně uveřejněna zpráva Hlavní rady episkopátu o vzniku celopolského církevního výboru, vedeného Stefanem kardinálem Wyszyńským a koordinační informační kanceláře ve Varšavě. Zároveň se zde psalo, že bude vypravena do Vatikánu delegace s poděkováním za přijetí pozvání a představením předběžného programu papeži. V dalším čísle byla publikována krátká zmínka o delegaci episkopátu (F. Macharski, S. Barela, B. Dąbrowski), která předala papeži oficiální pozvání do vlasti. Prvního dubna vyšla zpráva kardinála Wyszyńského s prosbou na obyvatele Hnězdna, aby město vyzdobili a modlili se, aby se papežova návštěva opravdu uskutečnila. Zpráva z varšavské biskupské konference (21. – 22. března 1979) zároveň informovala, že podrobný program by měl být brzy ohlášen a obyvatelé se potřebné podrobnosti dozvědí od kněží.

V čísle 19 z 13. května 1979 je otištěn podrobný program papežské návštěvy a dopis krakovského metropolity arcibiskupa Macharského, který čtenáře vyzval, aby se modlili za přínos papežské návštěvy, a zároveň je pozval na setkání při příležitosti výročí sv. Stanislava (např. přenesení relikvií na Skałku v Krakově). V programu nechyběl seznam ulic, kudy by měl papež projet ve speciálním otevřeném nákladním autě Star, místa a hodiny plánovaných mší s homiliemi, modlitbami či proslovy, setkání s vládními, církevními i zahraničními představiteli a místa přenocování. Týden před poutí, v č. 21 z 27. května, byl publikován podrobný program týkající se návštěvy hrobu sv. Stanislava v Krakově a jiných míst spojených s postavou svatého.

Již v době papežovy návštěvy byl otištěn další podrobný program, tentokrát týkající se výhradně Krakova, s plánkem rozdělení sektorů na krakovské louce Błonia v době mše (viz příloha č. 4) a seznamem 51 lidí,⁴⁶ kteří se měli setkat s papežem při různých příležitostech

---

⁴⁵ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 315.

⁴⁶ Kromě nejvýznamnějších vládních a církevních představitelů byl na seznamu také režisér K. Zanussi či šéfredaktor *TP*.

osobně. V č. 23 je také krátká informace o tom, že papež, na dobu své nepřítomnosti, předal formálně vládu nad Vatikánem kardinálu kamerlengovi Paolu Bertolimu.

V prvním článku k tématu papežské návštěvy, *Ojciec święty przyjedzie do Polski* (Svatý otec přijede do Polska, č. 10 z 11. 3. 1979), Jerzy Turowicz napsal, že se bude jednat především o pastorační náboženskou pout', uskutečněnou v období svátku nejsvětější Panny Marie, tzn. na zelené svátky. Význam této události měl podle něj být jistě i společensko-politický. Ve svém dalším článku, publikovaném již v době papežovy návštěvy, konstatoval, že papež přijíždí do země, která ho utvářela, a se kterou ho nemůže nic rozdělit. Svatý otec by měl podle programu navštívit hlavně místa spjatá se svatými osobami. Poláky by rád utvrdil a posílil ve víře. Podle Turowicze je také samozřejmé, že bude papež vítán srdečněji než za oceánem (v Mexiku).⁴⁷

Ve stejném čísle šéfredaktor sestavil seznam tištěných textů, proslovů a biografii, které vyšly v různých zemích do článku *Książki o Janie Pawle II, Teksty obecnego Papieża Jana Pawła II drukowane w naszych pismach w latach 1949–1978* (Knižky o Janu Pavlu II. Texty současného papeže Jana Pavla II. otištěné v našich časopisech v letech 1949–1978). Zároveň byly uvedeny publikované texty, jako např. kázání a homilie, pastýřské listy, rozhovory a poesie, které Karol Wojtyła napsal i pod pseudonymy Andrzej Jawień, A. J., Piotr Jasień, Stanisław Andrzej Gruda). Zároveň byl k dispozici seznam fragmentů děl (básní i dramát) publikovaných v časopise *Znak*.

Komentář k průběhu pouti s názvem *Krzyż na Placu Zwycięstwa* (Kříž na Náměstí Vítězství) reflektuje nejvýznamnější mezníky pouti, jakou byla návštěva Osvětimi-Březinky či setkání s dělníky ze Slezska a krakovské čtvrti Nowa Huta. Turowicz připomněl, že papež se ve svých proslovech několikrát zmínil o lidské důstojnosti a právu na spravedlnost, jako o základním pilíři potřebném ke všeobecnému ladu mezi lidmi i národy. V tomto článku také vyjádřil domněnku o značném politickém významu papežovy návštěvy, protože se zasloužila o zlepšení komunikace a spolupráce mezi církví a režimem a zároveň potvrdila vůli pokračovat v mírové misi církve.

Jerzy Turowicz sestavil pro první červencové číslo stručný přehled zahraničního tisku. O papežské návštěvě ve vlasti psaly deníky v různých státech. Z italských deníků je zmíněn *L'Osservatore Romano*, který vyšel prakticky celý v polštině (kompletní proslovy a homilie s italským překladem) a o pouti informoval dokonce i komunistický deník *L'Unità*. Již před papežskou poutí se v Polsku objevilo množství novinářů, kteří natáčeli o papežově vlasti

---

⁴⁷ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 22, Kraków 3. 6. 1979, s. 1, 7.

dokumenty a v průběhu pouti dělali reportáže pro televizi, z čehož patrně šéfredaktor usoudil, že byla papežská návštěva v Polsku významnější než volby do Evropského parlamentu.⁴⁸

4.5. Dopisy a názory čtenářů TP

V reakci na první organizační zprávy poslal redakci Tadeusz Konopka několik rad čtenářům, jak by se měli na návštěvu papeže připravit. Považoval za nezbytné být v kontaktu se svou farností a přizpůsobit své bydlení tak, aby bylo možné ubytovat a pohostit co nejvíce lidí přijíždějících na setkání s papežem. Zároveň nabádal cestující, aby si vzali vlastní deky a spacáky.

V průběhu pouti se žádné čtenářské reakce neobjevily. Prostor jim byl dán až později, prostřednictvím ankety pro poutníky pod názvem *Spotkanie z Janem Pawłem II* (Setkání s Janem Pavlem II.). První apel na čtenáře se objevil krátce po skončení pouti a žádal čtenáře, aby krátce, na dvě strany strojopisu, popsali své přípravy, cestu, způsob a průběh setkání s papežem s udáním konkrétních míst a času. Redakce také žádala o přibližný počet účastníků setkání, jistě za účelem porovnání s „oficiálními“ údaji.

Na tuto anketu také reagoval jistý farní pracovník (M. Z.), který se zeptal mladých lidí (16–17 let) ze svého okolí, jak prožili návštěvu papeže a co na ně udělalo největší dojem. Častou odpovědí bylo, že se jim líbilo, jak se papež pořád na všechny usmíval, i když měl za sebou několik hodin cestování a proslovů. Někteří si stěžovali, že nepřijel do jejich města, jiní slibovali, že budou milejší na všechny kolem sebe a budou více pomáhat doma, a to dokonce i po odjezdu papeže. Jedna dívka se přiznala, že se nemodlila víc než obvykle, jak to po nich chtěl kněz, ale že ta její modlitba začala mít jiný charakter, stala se plnější.

Vybrané dopisy čtenářů odpovídajících na anketu vyhlášenou v č. 25, byly postupně publikovány v srpnu (č. 31, 32) a září (č. 38) a byly rozděleny podle míst setkání s papežem. V těchto textech se kromě popisů cestování vlakem, na kole i pěšky a s dětmi, objevují i zajímavé historky (jak kněz taktně upozornil cestujícího, aby si i přes velké vedro oblékl znovu košili a nepohoršoval tak ostatní cestující) a specifické zážitky dělníků, kteří šli na setkání s papežem rovnou z noční směny apod. Z dopisů lze také vyčíst, že si lidé vzájemně snažili pomáhat, i když se neznali. Projektantovi z Hlivic pomohl místní obyvatel s obtížemi při parkování poblíž jasnohorského kláštera tím, že mu poskytl svůj dvorek a to bezplatně, zatímco na parkovišti by zaplatil 100 zł. Jiným příkladem vzájemné solidarity bylo

---

⁴⁸ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 26, Kraków 1. 7. 1979, s. 2.

vypůjčování dalekohledů v davu bez toho, že by se o ně majitelé museli bát. Mezi odpověďmi bylo i svědectví lékařky poskytující pomoc v rámci Červeného kříže nebo pracovníka pořadatelské služby. Zajímavé bylo také konstatování jedné poutnice, která se na setkání s papežem dostala i bez potřebné vstupenky a naopak rozhořčení jiné, která se kvůli tomu, že neměla vstupenku ani nikam nevypravila. Maja Madejska z Krakova vystihla ve svém komentáři význam celé události, když napsala: „Nikdy už nebudeme sami a už nikdy nebudeme stejní jako předtím. [...] Vůbec nešlo o to ho [papeže] vidět, ale zúčastnit se.“⁴⁹ Mezi dopisy se objevily rovněž reakce mládeže, která obvykle zkoumá drobnosti, jako jsou papežovy boty apod.

Krátce po pouti vyšlo upozornění krakovského filatelisty na vydání speciálních poštovních známek a obálek k příležitosti papežské návštěvy. Poslední čtenářskou reakcí bylo zajímavé konstatování, jak měla papežova pouť pozitivní vliv na chování lidí v horách. Podle čtenářky ubylo nepořádku, tranzistorů a halasu v lesích.

Díky dopisům čtenářů si mohl člověk, který se setkání nezúčastnil, udělat přesnější obrázek o atmosféře pouti. Reportáže novinářů *TP* byly rovněž autentické, ale obvykle popisovaly události z novinářského sektoru, odkud bylo velmi dobře vidět. Nepoznali tak mnohdy strastiplné putování za papežem doplněné o rozmary počasí, které zážitek ze setkání kazily. Stejně jako se v týdeníku neobjevovaly oficiální komentáře novinářů, ani sami poutníci se k papežovým proslovům nevyjadřovali.

Při první papežské pouti byl prostřednictvím *TP* k dispozici dostatek informací týkajících se jak organizačních tak programových informací. Byly otištěny prakticky všechny papežovy proslovy, ovšem komentáře k nim se objevovaly velmi zřídka. Čtenářské dopisy vhodně pomohly dokreslit realitu setkání a informovaly o specifických zážitcích, které se z článků reportérů vyčíst nedaly. Za jeden z nedostatků by se dalo považovat malé množství fotografií ze setkání.

---

⁴⁹ Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 31, Kraków 5. 8. 1979, s. 4.

5. Historické události mezi první a druhou poutí

Léto roku 1980 bylo ve znamení masových stávek po celé zemi. Ohniska protestů se nacházela v Pomoří a ve Slezsku, tedy v oblastech s těžkým průmyslem. Protestující brojili proti zdražování potravin, hlavně masa a uzenin, ale později přidali i politické požadavky. Postupně se jim dařilo uzavírat malé dohody uvnitř svých závodů. Církev s protesty nesouhlasila, ale stávkující se tím nenechali ovlivnit. Na konci léta došlo k dohodě a ustanovení oficiálních nezávislých odborových organizací v závodech a lidé se postupně vraceli do práce.

Na podzim se Generálním tajemníkem PZPR stal Stanisław Kania (*1927). Z důvodu otálení vládních představitelů s plněním v létě dohodnutých postupů, hrozili pracovníci opět stávkami. V listopadu byla nakonec Solidarity zaregistrována. Solidarity, neboli Nezávislé samosprávné odbory, měla kolem deseti milionů členů a v jejich čele stál Lech Wałęsa (*1943).⁵⁰

Následující rok přinesl hned několik nešťastných událostí. První z nich byl atentát na papeže spáchaný 13. května 1981 Turkem Mehmetem Ali Ağcou (1958). Útočník na papeže několikrát vystřelil, ale Jan Pavel II. naštěstí přežil a ze všech zranění se po několikaměsíční rekonvalescenci zotavil. Vyšetřování dospělo k závěru, že za atentátem stála nejspíš sovětská tajná služba KGB a bulharská tajná služba.⁵¹ Atentátník byl odsouzen, ale nikdy nemluvil o motivu svého činu. Papež Ağcu později navštívil ve vězení a odpustil mu.

Polsku hrozil zásah vojsk varšavské smlouvy, čemuž se vládnoucí představitelé chtěli vyhnout. Odstrašujícím příkladem pro ně byla „sovětská pomoc“ v Československu v roce 1968. Navrhli tedy zavedení vojenského stavu, na jehož realizaci postupně pracovali již od prosince 1980. Oficiálními důvody k jeho vyhlášení byla nepříznivá hospodářská situace a nedostatky zboží a potravin. Od října byl prvním tajemníkem PZPR gen. Wojciech Jaruzelski (*1923), který také 12. prosince 1981 zavedl vojenský stav. Poté byli internováni lidé spojení se Solidarity a sama tato organizace byla v říjnu 1982 delegalizována. Vládní činitelé po tomto kroku usoudili, že již nejsou ohroženi politickou opozicí a vojenský stav byl proto přerušen.

⁵⁰ Paczkowski, A.: Půl století dějin Polska 1939-1989. Praha 2000, s. 325.

⁵¹ <http://www.polskatimes.pl/stronaglowna/99894,jan-pawel-ii-byl-ofiara-kremla,id,t.html?cookie=1>. 23. 5. 2011.

6. Druhá pout'

6.1. Problémy s přípravou pouti

Přípravy na v celkovém pořadí 18. papežskou pout' se již od začátku nesly v duchu neustálého posouvání termínu návštěvy. Původní pozvání z listopadu 1981 se zkomplikovalo z důvodu vojenského stavu, vyhlášeného Polskou státní radou 31. prosince téhož roku. Episkopát původně naplánoval papežovu návštěvu na výročí šesti set let od vzniku jasnohorského kláštera spadajícího na 26. srpna 1982. Od roku 1382 byl v klášteře umístěn zázračný obraz Matky Boží Čenstochovské, díky němuž se Jasná Hora stala poutním místem často navštěvovaným i budoucím papežem Wojtyłou. Jan Pavel II. byl tedy oficiálně pozván v listopadu 1981, ale hned následující měsíc nastaly komplikace již zmíněným vyhlášením vojenského stavu.

Nástupce Stefana Wyszyńského, primas Józef Glemp (*1929) několikrát nabídl, v zájmu organizované papežovy návštěvy, pomoc církve při zprostředkovávání rozhovorů mezi společností a mocí, což režim nevyužil. Podmínkou, bez níž opozice nechtěla přistoupit k rozhovorům, bylo propuštění internovaných, uvězněných a odsouzených (napsáno v komuniké Prozatímního koordinačního výboru Solidarity),⁵² což podporovalo i duchovenstvo.

V nastalé situaci bylo odložení pouti nezbytné, zatímco rozhovory, včetně komunikace papeže s gen. Wojciechem Jaruzelským, pokračovaly. Generál Jaruzelski zdůrazňoval, že musí nastat odpovídající podmínky k tomu, aby se pout' mohla pečlivě připravit. Těmito podmínkami byly např. dosažení potřebného stupně normalizace, klid v zemi a zastavení činností ohrožujících bezpečnost státu. V této situaci se již počítalo s podporou ze strany církve. Na podzim opadly vlny protestů a z internace byl propuštěn Lech Wałęsa.

8. listopadu 1982 bylo vydáno komuniké o pozvání papeže na červen 1983, konkrétně na 18. června,⁵³ což bylo stále ještě v době jubilejních oslav Jasně Hory. V březnu 1983 byl oficiálně potvrzen o dva dny dřívější termín návštěvy, a to 16. až 22. června téhož roku. Později bylo oznámeno, že papežova návštěva by měla být ještě o den delší. Tento den měl mít papež čistě soukromý, odpočinkový program.

Reakcí na již konkrétní informace ohledně druhé pouti papeže do Polska byl i únorový článek šéfredaktora *TP*, který připomínal nejvýznamnější části proslovů z první pouti. V dubnu se objevily první informace episkopátu týkající se plánovaného programu, míst

⁵² Paczkowski, A.: Půl století dějin Polska 1939-1989. Praha 2000, s. 324.

⁵³ *Ibidem*.

setkání a motivů papežské pouti. Papež plánoval blahořečit Rafała Kalinowského, Alberta Chmielowského a Urszulu Ledóchowskou.

První podrobnější informace o programu se v *TP* objevily přibližně měsíc před papežovým příjezdem (mapa viz příloha č. 5). Podle zprávy episkopátu to měla být pouť nábožensko-pastýřská při příležitosti již zmiňovaného výročí jasnohorského kláštera. Papež měl mimo jiné přijet do Varšavy, Krakova, Poznani a Vratislavi. Poslední den byly na programu Tatry.

Také při této pouti nebylo papeži dovoleno navštívit vybraná místa. Tentokrát se jednalo o Gdaňsk, jakožto kolébku Solidarity, Lublin, Štětín. Jistá omezení se vztahovala i na návštěvu Poznaně, kde chtěl vzdát hold u pomníku obětí června 1956 (první generální stávka v ulicích tohoto města).

V porovnání s první poutí byly aktivity tajných služeb mnohem výraznější. V televizi byly vysílány proticírkevní filmy a reportáže o sporech jednotlivých farností. V *TP* se objevila zpráva o odhalení krakovské nelegální rozhlasové stanice Malopolská Solidarity a současné likvidaci podzemní tiskárny.

6.2. Průběh pouti na stranách *TP*

Článek kněze Mieczysława Malińskiego *Gość w domu* (Host do domu), publikovaný týden před papežovým příjezdem, přibližoval čtenářům místa spjatá se životem papeže. První zastávkou na této imaginární procházce byla Nowa Huta s novým kostelem, další pak dům, v němž Karol Wojtyła v Krakově bydlel se svým otcem (Tyniecka 10) a jejich wadowický dům. Na obou domech byly v době první pouti přibité informační tabulky a před druhou poutí se narychlo renovovaly fasády a přibíjely se nové tabulky.

Již v době papežovy přítomnosti v Polsku vyšel šéfredaktorův článek s názvem *Pielgrzym nadziei* (Poutník naděje).⁵⁴ V textu krátce připomněl, že papež plánoval navštívit hrob svého blízkého přítele a kolegy Stefana kardinála Wyszyńskiego, který zemřel 28. května 1981, pouhý týden po atentátu na papeže. Dále se Jerzy Turowicz věnoval papežovu poselství, v jehož centru je člověk a jeho důstojnost a práva, jež by mělo navazovat na papežovu encykliku *Laborem exercens* (1981). V této encyklice byl zdůrazněn význam a hodnota lidské práce a z nich vyplývající práva, včetně boje proti křivdě, útisku či nespravedlnosti. Základem pro opravdový mír je podle papeže nejen pravda a spravedlnost,

---

⁵⁴ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 25, Kraków 19. 6. 1983, s. 1.

ale také ocenění člověka jako osobnosti. Jerzy Turowicz považoval toto papežovo dílo za nadčasové, v čemž se nemýlil, neboť sám papež z tohoto textu nejednou čerpal při svých pozdějších návštěvách Polska. Autor dále konstatoval, že tato pouť byla mimořádně silně očekávaná širokou veřejností a byla považována za jakýsi typ zázraku. On sám se ale s tímto názorem neztotožnil, protože si nemyslel, že by bylo v papežově moci měnit politickou situaci.

Vzhledem k výše zmiňovanému atentátu se také zvýšila bezpečnostní opatření, o čemž informovala úřední zpráva organizačního výboru otištěná v *TP*, která upozorňovala na speciální kontroly týkající se kovových předmětů a rozdělení místa setkání na sektory.

Teprve po skončení pouti, 26. června 1983 (č. 26), vyšly první přepisy papežových proslovů a homilií. Jeho dalším textům, reportážím a komentářům byla věnována dvě následující čísla a dvě homilie se objevily dokonce až dva měsíce po pouti.

Papež započal svou návštěvu Polska, stejně jako při první pouti, ve Varšavě. Uvítacího proslovu na varšavském letišti Okęcie se ujal primas Józef kardinál Glemp, který vyjádřil obavy všech, v souvislosti s přesunem papežské návštěvy na jiný termín či dokonce jejím zrušením. Předseda státní rady Henryk Jabłoński připomněl, že pokud by se nenormalizovala situace ve státě, papež by nemohl přijet a zároveň vyjádřil přání, aby se jeho návštěva přičinila na dalším zlepšení vztahů mezi režimem a společností. Papež na tato slova reagoval tím, že svou návštěvu považuje nejen za svou osobní záležitost, ale také za povinnost představitele Římu, zvláště v tak těžkém období jakým je vojenský stav. Svá slova doplnil o provolání „Mír s Tebou, Polsko! Má vlasti! Mír s tebou!“⁵⁵

Při pozdějším setkání generála Jeruzelského s papežem mezi čtyřma očima, se Jan Pavel II. vyjádřil velmi kriticky k vyhlášení vojenského stavu a označil Polsko za „obrovský koncentrační tábor, plný hladových, bosých a špatně oblečených lidí“.⁵⁶ I když nikdo z komunistických předáků nečekal, že bude papež nabádat obyvatele k poslušnosti, byl poté podle Paczkowského generál Jaruzelski při pronášení proslovu před novináři velmi nervózní. Projevil vůli ukončit výjimečný stav, což se také zanedlouho po skončení pouti skutečně stalo (22. července 1983).

Ve Varšavě papež převzal čestný doktorát KUL a v podvečer sloužil mši v katedrále, ale článek s otištěným zněním jeho proslovu se ukázal až měsíc poté. Název jeho kázání „*Můj křik celé vlasti bude křikem*“ je veršem z básně *Tak mi Bože pomoz* Juliusze Słowackého.

⁵⁵ <http://www.janpawel2.pl/>, 23. 5. 2011.

⁵⁶ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 358.

Svým posluchačům připomněl, že rok 1983 je jubilejním rokem vyhlášeným při příležitosti výročí 150 let od vykoupení.

Následující den se konalo krátké ekumenické setkání, a jak jej zdokumentovala pro *TP* Halina Bortnowska, papež se setkal se zástupci židovské a muslimské menšiny, s každým krátce pohovořil a daroval jim každému jeden exemplář knihy *Nebojte se!* André Frossarda.

V papežově varšavském kázání na stadionu desetiletí se objevily akcenty na téma vojenského stavu. Poznamenal, že jeho vlast se posledních několik let (od začátku stávek v srpnu 1980) nachází ve velmi těžkém období a papež nepřímou poděkoval všem, kteří se snažili a snaží různými způsoby Polsku pomoci. V reportáži Ewy Berberyuszové a Teresy Toraňské bylo pouze několik zmínek na téma ubohé výzdoby Varšavy v porovnání s první poutí.

Cestou do Čenstochové se papež zastavil v Niepokalanowě, kde sloužil mši svatou a v kázání nazvaném *Zlo dobrem překonej* (toto heslo bylo součástí jasnohorského apelu při první pouti a pochází z Bible) připomněl osud sv. Maximiliána Kolbeho, který se nebál obětovat svůj život za životy druhých.

Po příjezdu do Čenstochové se papež setkal s poutníky ze štětínské diecéze, jimž také připomněl osudy sv. Maximiliána Kolbeho. Odpoledne bylo věnované mládeži. Přepis papežových slov z tohoto setkání se v *TP* objevil až o osm týdnů později, zatímco reportáž jen o tři týdny později. Papež opět mládeži zdůraznil, že na ní závisí budoucnost, že by měla sama od sebe požadovat maximum, i když ho po ní druzí nevyžadují. Dále se snažil mládeži vysvětlit slova jasnohorského apelu („Jsem s Tebou, pamatuji na Tebe a střežím Tě“) a apeloval, aby žili v souladu se svědomím, s ohledem na druhé lidi a aby se ujali odpovědnosti za „to velké, společné dědictví, které nese název Polsko“.⁵⁷ Zakončením setkání s mládeží byl jasnohorský apel, v němž papež připomněl významné historické výhry i prohry a prosil o „zachování všeho pravdivého a spravedlivého, v zájmu morální i společenské obnovy“, což se týkalo událostí z roku 1980.⁵⁸ Posléze svěřil každého Poláka do péče Matky Boží, protože na každém do jisté míry záleží dosažení společného cíle.

E. M. Rostworowski ve své reportáži z tohoto setkání uvažoval nad těžkostmi mládeže, které jsou jiné, než byly těžkosti mládí papeže v období druhé světové války. Mládež osmdesátých let má podle něj to štěstí, že může mít za vzor a zároveň „přítele“ tak významnou osobnost, jakou je Jan Pavel II Jeho výroky a proslovy ovšem nijak nekomentuje.

⁵⁷ <http://www.janpawel2.pl/>, 23. 5. 2011.

⁵⁸ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 359.

V sobotu 19. června ráno papež sloužil mši svatou při příležitosti výročí jasnohorského obrazu. Již její název „*Zde jsme byli vždy volní*“ dával tušit, že nepůjde o obyčejné kázání. Před čtyřmi lety při kázání na stejném místě pronesl tato slova také, ale tentokrát se rozhodl věnovat pojmu volnost hlouběji, když přirovnal lid k synům Božím, kteří nemohou být nevolníky a svoboda je jejich společným dědictvím. Vyzýval lid, aby tohoto dědictví využil, ale v dobrém slova smyslu, pro budování a ne pro ničení. Papež také upozornil na jiný rozměr této svobody. Rozměr týkající se svobody národu a vlasti. Jasnou Horu označil za „místo, kde se naučili, že národ umírá, když demoralizuje svou duši a naopak vzkvétá, pokud se jeho duše očišťuje; tento proces nemohou zničit žádné vnější síly“.⁵⁹

Janu Pavlu II. bylo doporučeno, aby se vyhnul slovu Solidarita, což udělal. V náznacích, ale pro lid srozumitelně, mluvil přesně o tématech, o kterých zamýšlel mluvit. Komunisté to již na rozdíl od první pouti rozeznali a podle vnitrostranického memoranda podala vláda právě na kázání z výroční mše stížnost, a to z důvodu agresivity a nabádání k náboženské válce spojené s katolizací státu s minimálním ohledem na následky.⁶⁰ Hrozilo také předčasné ukončení pouti. Právě toto mohlo být mimo jiné důvodem, že v *TP* nevyšel jediný komentář s tématem jasnohorské mše.

V Čenstochové se papež ještě týž den setkal se zástupci polského episkopátu a ve své řeči k nim dal důraz na pojetí pravdy jako základní podmínky pro společenskou obnovu a zmínil, že křesťanská nauka o práci učí solidaritě. Večer sloužil mši u příležitosti korunovace čtyř obrazů a současně daroval jasnohorskému klášteru svůj pás prostřelený během atentátu 13. května 1981. Kněz Bronisław Piasecki se v krátké reportáži vyjádřil, že život Svatého Otce je v rukou Božích a ne v rukou někoho, kdo by na něj vystřelil z blízka.⁶¹

V průběhu neděle papež navštívil Poznaň a Katovice. Při mši svaté v Poznani beatifikoval Urszulu Ledóchowskou. Krátké reportáže o této události se zmiňují pouze o umírněném přivítání obyvateli Poznaně v porovnání s Varšavou a lepší organizaci setkání. Papežovo kázání v Katovicích „*Právo na dialog*“ bylo opět zaměřené na společenskou spravedlnost. Inspirací pro tuto řeč byla již zmiňovaná encyklika *Laborem Exercens*, kde je kladen důraz na ctění lidské práce a nároku na odpovídající ohodnocení, ale také na právo na volno (toto se týkalo problematiky povinné práce o víkendech). Ve svém kázání se opět vracel také k událostem roku 1980, které podle něj sledoval celý svět. Pochválil, že nebyly spjaty s násilím. Papež se také snažil omluvit absenci návštěvy Piekar Śląských tím, že by se

⁵⁹ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 26, Kraków 26. 6. 1983, s. 7.

⁶⁰ Luxmoore, J. – Babiuchová, J.: op. cit., s. 359.

⁶¹ Tygodnik Powszechny, op. cit., s. 5.

tam tak velké množství poutníků nevešlo, i když ve skutečnosti návštěvu tohoto místa zakázal režim.

Maciej Kozłowski se ve své reportáži také zmínil o Piekarách a o Slezsku jako o místu a oblasti, kde lidé své náboženské vyznání neprojevuji tak okázalým způsobem, jako jinde v Polsku. Tato reportáž vzbudila reakci u čtenáře Jana Nowaka, který oponoval, že Slezsko bylo vyzdobené, jak nejlépe to šlo, ale lidé tu těžce pracují v dolech a často šli na setkání s papežem rovnou z práce. Autor původního článku ve své následné reakci vysvětlil, že ne vše mohlo být publikováno takovým způsobem, jakým to napsal.⁶²

Po katovickém kázání při mši svaté následovalo v katedrále setkání s nemocnými. V reportáži se o tomto setkání píše, že nemocní měli k dispozici každý svůj doprovod, resp. tlumočnicka pro hluchoněmé.

Následující den byl věnován návštěvě Vratislavi a nešporám na Hoře sv. Anny v Horním Slezsku. Papežova mše na vratislavském dostihovém závodišti připomněla postavu sv. Hedviky, která je patronkou Slezska. Tadeusz Szymba se ve své pozdější reportáži z této události poprvé zmínil o podobě papežského oltáře, neboli místa, kde papež sloužil mši pod širým nebem. Jacek Susuł naproti tomu popsal výzdobu v okolí františkánského kláštera na Hoře sv. Anny.

Večer papež odletěl do Krakova, kde se brzy ráno setkal se studenty, profesory a představiteli Jagellonské univerzity (Uniwersytet Jagielloński, UJ) a zároveň převzal čestný doktorát UJ, který mu byl udělen všemi fakultami. Jerzy Turowicz popsal tento ceremoniál v krátkém článku a na téže straně byly publikovány také proslovy papeže a rektora UJ prof. Józefa Gierowského.

Beatifikační mše na krakovské louce Błonia s názvem „*Znaky vítězství*“ se zúčastnily více než dva miliony lidí. Blahořečen byl kněz Rafał Kalinowski a bratr Albert Chmielowski. Papež neopomněl posluchače upozornit i na další významné osobnosti jako byl sv. Maximilián Kolbe nebo o dva dny dříve blahoslavená Urszula Ledóchowska. Papež je považoval za symboly vítězství, které by měly být vzorem pro národ. Vyzýval národ, aby zvítězil pomocí víry, naděje a lásky; pomocí pravdy, svobody a spravedlnosti.⁶³

Odpoledne papež krátce navštívil hrob svých rodičů na hřbitově v Rakowicích. Poté se přesunul do části Nowa Huta, kde posvětil nový kostel sv. Maximiliána Kolbeho v části Mistrzejowice. Mluvil zde k těžce pracujícím lidem, kteří si svůj kostel vydobyli proti vůli

---

⁶² Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 31, Kraków 31. 7. 1983, s. 3.

⁶³ <http://mateusz.pl/jp99/pp/1983/pp19830622b.htm>, 14. 6. 2011.

režimu (původně totiž v nově budované krakovské městské části Nowa Huta nebyl žádný kostel vyprojektován).

Navečer se papež zúčastnil koncilu krakovské diecéze v katedrále na Wawelu, jehož hlavním tématem byl sv. Stanislav. Tam se také neplánovaně podruhé setkal s gen. Jaruzelským, aby mu oznámil, že se na druhý den (poslední – soukromý den) plánuje setkat s Lechem Wałęsou a vyjádřil přání, aby se ze socialismu stal socialismus s lidskou tváří.⁶⁴

Pozdě večer ještě došlo na opětovné setkání s mládeží u okna biskupského paláce v Krakově. Čekání na papeže, až se vrátí z Wawelu, si lidé krátili zpěvem (např. písně *Barka* či *Boże coś Polskę*) a papež se k nim po svém příjezdu přidal. Podle Andrzeje Drawicze, autora reportáže z tohoto místa, měl pěkný baryton a znal většinu písní.

Poslední den papežské návštěvy měl soukromý charakter. Ráno sloužil mši v biskupském paláci a cestou na letiště v Balicích se zastavil v Tatrách. Na programu byla Dolina Chochołowska a Jarząbcza spojená s návštěvou horské chaty pana Zięby, kde papež ochutnal domácí sýr *oscypek* a setkal se s Lechem Wałęsou. Dlouhá reportáž na toto téma napsaná knězem Bronisławem Fidelusem, který se túry zúčastnil osobně, popisovala složitosti při organizování tohoto výletu. O trase se podle něj podávaly záměrně nepravdivé informace, aby měl papež opravdu soukromí. Vybrány byly dvě trasy s rozdílnou náročností a délkou. Vzhledem k faktu, že se předtím papež ještě setkal se svými bývalými spolužáky z maturitního ročníku, jím vysvěcenými kaplany a od Polského turistického spolku převzal čestné členství, museli nakonec dát přednost kratší túře. Mezi účastníky byl papežský fotograf Arturo Mari, jehož čtyři fotky *TP* u reportáže otiskl. Autor na závěr konstatoval, že papeže velmi očekávali obyvatelé jeho rodných Wadowic, ale jeho program byl tak nabitý a vyčerpávající, že se tam nakonec nedostavil.

Rozloučení na letišti v Balicích se zúčastnil opět Henryk Jabłoński a primas Glemp. Papež poděkoval všem, kteří se podíleli nejen na organizaci a zajištění pořádku a ocenil, že mohl znovu navštívit své milované Tatry.

6.3. Pout' z pohledu vládních orgánů

Krátce po pouti vydala vláda PRL podrobnou analýzu papežské poutě. Kromě informací o tom s kým a kde se papež setkal, přinášela důležitá data. Podle této zprávy se

---

⁶⁴ <http://www.janpawel2.pl/jan-pawe-ii/pielgrzymki/462-polska-2--10-vi-1979>, 14. 6. 2011.

oficiálně setkání s papežem účastnilo šest a půl milionu lidí a byla posílena doprava a ochranné složky. Ze zahraničí přijelo přibližně tisíc novinářů.⁶⁵ Dále zpráva informovala, ve snaze změnit skutečné vyznění poutě, o počtech ztracených dětí, zraněných a mrtvých, ošetřených a hospitalizovaných, nechyběly ani počty potratů.

Z analýzy vyplývalo, že církve i stát se na organizaci podíleli společně, zároveň bylo vyjádřeno přání, aby tato pouť přispěla k posílení míru v Evropě a ve světě. Vnitrostranické memorandum zmiňované v souvislosti s výroční mší již tak optimistické nebylo a kritizovalo snahu o totální katolizaci Polska a papežovy výroky označilo za agresivní. Ve skutečnosti se o agresi mluvit nedalo, protože papež lid přesvědčoval, aby jednal nenásilně a snažil se zvítězit pomocí dobra. Setkáním s Wałęsou dal papež najevo podporu Solidaritě a dodal lidem naději. Komunisté si tak, stejně jako po první pouti, nemohli gratulovat k úspěchu. Gen Jaruzelski nakonec nedlouho po pouti odvolal výjimečný stav.

6.4. Komentáře v *TP* po pouti a reflexe první pouti do Polska

Tři týdny po pouti vyšel první komentář šéfredaktora s názvem *Zostal z nami* (Zůstal s námi). Název souvisel s heslem „zůstaň s námi“, které lidé často provolávali na setkáních s papežem. Turowicz se domníval, že papež s nimi zůstane skrze své proslovy a díky tomu, že jim dodal naději a energii pro další snažení se o dosažení pravdy, spravedlnosti a suverenity. Také si povšiml, že zahraniční komentátoři většinu papežových proslovů vykládali pouze v politických souvislostech, což zapříčinilo zásah vatikánského tiskového úřadu. Ten vydal prohlášení, že papežova pouť měla charakter výhradně náboženský a morální. Turowicz ovšem přiznal, že pouť bude mít jistý vliv na budoucí politické aktivity i s ohledem na druhé neplánované setkání s gen. Jaruzelským.

Politickým dopadem poutě se později ve svém komentáři zabýval také Andrzej Micewski. Papežská návštěva podle něj vyvolala politickou reakci, ovšem ne kvůli politickým proslovům. Jan Pavel II. mluvil o právech a morálnosti v souvislosti s historií. Autor komentáře upozornil, že náboženství nikdy nebylo součástí nějaké politické strany, protože věřící spojuje víra, ač jsou jejich názory diametrálně odlišné.

V *TP* vyšlo rovněž několik článků na umělecké téma, které upozorňovaly na nově vydané knihy (např. Adama Bonieckého *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983) či jiné umělecké počiny vzniklé v souvislosti s papežskou návštěvou (poštovní známky, výstavy,

---

⁶⁵ Někteří zahraniční novináři referovali „zkresleně“, na což reagoval vatikánský tiskový mluvčí prohlášením, že papežova slova se nedají interpretovat politicky.

pomníky či projekty nových kostelů). Miniaturu jednoho z pomníků dostal papež jako dar. Tento pomník zobrazující papeže s kardinálem Wyszyńským při první audienci, je umístěn na nádvoří KUL.

V září byl otištěn článek respondenta Tadeusze Wincenciaka z Chicaga, jež čtenáře informoval o americkém tisku píšícím o papežské návštěvě vlasti. Média v USA první pouť podle něj poněkud zanedbala a moc ji nesledovala, ale tentokrát se do Polska vypravilo 321 novinářů, kteří podávali informace prostřednictvím televize, rádia a tisku. Všichni byli zaskočeni papežovou otevřeností a odhodláním místních lidí setkat se s ním. V USA totiž chybí poutní místa, a tím pádem i poutě. Podle Wincenciaka bylo pro Američany něco nevidaného, že lidé dokonce dlouhé kilometry pěšky putovali za papežem, protože oni „i k poštovní schránce jezdí autem“. Udivení vzbuzoval i fakt, že Polsko již není zaostalý stát připomínající země z 18. století, ale má rozvinutou infrastrukturu. V tisku se objevila nová slova pro vyjádření velikosti, jako např. megadavy nebo papežský rozměr. Americký tisk se více zaměřil na reportáže, více informoval o subjektivních pohledech účastníků, ale chyběly otištěné proslovy a homilie, komentáře či analýzy.

Jerzy Turowicz ve svém článku *Pielgrzym nadziei* (Poutník naděje)⁶⁶ poukázal ještě před poutí na fakt, že papež přijíždí do úplně jiné společensko-politické situace, než před čtyřmi lety. Národní povědomí a očekávání společnosti jsou tentokrát jiná, i když národ je pořád stejný.

Po pouti se objevilo několik konkrétních porovnání první a druhé papežovy návštěvy. Marek Skwarnicki ve své reportáži *U celu pielgrzymki* (U cíle pouti)⁶⁷ konstatoval, že chyběla bezstarostná radost a všichni byli vážnější a vnímavější k papežovým proslovům. Také z ohlasů zahraničního tisku bylo znát, že druhá pouť měla jinou atmosféru. Newsweek např. zmiňoval menší spontánnosti lidí.

V září se objevil v článku Stefana Wilkanowicze asi nejvíce výstižný komentář porovnávající obě pouti: „Při první pouti byla pravděpodobně nejdůležitější papežova přítomnost a jakési objevení se Ducha, konfirmace historie. Domnívám se, že při druhé měl zásadní význam obsah jeho učení.“⁶⁸ Podle něj byla první pouť probuzením a druhá potěšením a uklidněním. Lidé se báli, že papež poví příliš mnoho nebo příliš málo. Věděli ale, že vždy poví pravdu, dá jim naději a bude bránit právo a hodnoty člověka. Papež jejich očekávání splnil.

---

⁶⁶ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 25, Kraków 19. 6. 1983, s. 1.

⁶⁷ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 26, Kraków 26. 6. 1983, s. 7.

⁶⁸ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 37, Kraków 11. 9. 1983, s. 1.

6.5. Dopisy a názory čtenářů

Krátce před druhou poutí se v *TP* objevil dopis pravděpodobně zdravotně postiženého čtenáře, který se snažil přiblížit pocity trpících lidí. Podle něj tito lidé potřebují nějaké znamení, aby je drželo nad vodou a dávalo jim smysl života a pocit toho, že jsou součástí společnosti. Toto vše jim prostřednictvím radiového přenosu nedělní mše z Vatikánu dopřával právě papež. Čtenář také vyzdvihl fakt, že papež velmi trpěl, ale uzdravil se a nyní se modlí za všechny trpící, za svět i národ.

Dalšími texty čtenářů byly dvě básně napsané na přivítání papeže ve vlasti. Autorkou první básně je jedenáctiletá Kasia, autorem druhé je student ze Zairu Mangundu Manunga.

Až šest týdnů po papežské návštěvě vyšly první reakce čtenářů. Za prvé to byla již zmiňovaná reakce na článek M. Kozłowského *Piekary w Katowicach* (Piekary v Katovicích),⁶⁹ dále pak dopis Maky Podlejské, které bylo líto, že maturanti (včetně ní) nedali papeži žádný společný dar a kritizovala nízké počty kněží, kteří dávali hostii.

Papežova návštěva Tater vyvolala u jednoho čtenáře reakci v podobě návrhu umístit informační tabulku v Chochołowské dolině, což později podpořili další čtenáři ve svých dopisech.

V prosinci se pak objevil apel redakce směřovaný k nemocným, kteří se účastnili setkání s papežem. Měli napsat krátký dopis, kde by popsali své pocity při setkání a vliv této události na jejich zdraví

Informovanost o druhé pouti papeže do vlasti byla silně komplikovaná omezeními způsobenými vojenským stavem a cenzurou. Většina článků byla publikována se zpožděním, článků čtenářů ubylo a komentáře se, stejně jako při první pouti, omezovaly na drobnosti a nevyjadřovaly žádné subjektivní názory jejich autorů.

---

⁶⁹ Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 27, Kraków 3. 7. 1983, s. 5.

7. Třetí pout'

7.1. Politicko-historický kontext a vládní opatření před poutí

Třetí papežské pouti do vlasti předcházela událost spojená se zákazem vyvěšování křížů ve školách. Důvodem k této agresí proti církvi byl pravděpodobně výsledek průzkumu prováděného mezi příslušníky strany v roce 1983.⁷⁰ Průzkum se týkal jejich náboženské příslušnosti a výsledky byly pro vládní představitele nepříznivé, jelikož se zvýšilo procento věřících z dvaceti pěti na padesát. Proticírkevní aktivity spočívaly v zastrašování kaplanů či útocích tisku na církevní představitele.

Do tohoto období spadají případy kněze Popiełuszka a škol ve městě Miętne. Jerzy Popiełuszko byl kvůli podporování Solidarity zavražděn v říjnu 1984 třemi příslušníky sekce D, Čtvrtého odboru Ministerstva vnitřních záležitostí PRL, který byl součástí SB a byl odpovědný za církevní záležitosti. Dekrucifikace se týkala přelomu let 1983 a 1984 a vyvolala vlnu nevole ze strany rodičů i studentů ve městech Miętne a Włoszczowa. Režim ovšem tvrdil, že jen brání práva nevěřících žáků.

V roce 1985 se do vedení KSSS dostal Michail Gorbačov (*1931) a nastalo postupné uvolňování v podobě glasnosti a perestrojky. Na situaci v Polsku se to odrazilo novými hospodářskými reformami neboli dalším zdražováním, ale také amnestiemi. Do vedení se místo gen. Jaruzelského dostal Józef Cyrankiewicz (1911–1989).

Lepší podmínky ve státě byly znát i na programu papeže. Tentokrát mu bylo dovoleno navštívit dříve zakázaná města jako Gdaňsk či Štětín, a naopak trváno na návštěvě Westerplatte. Organizací papežské pouti byl pověřen polský episkopát a již zmiňovaný Čtvrtý odbor. Tato sekce připravila plán Operace Zorza II, jejímž úkolem bylo zabezpečení papeže a pohlídání případných aktivit „protisocialistických a extrémistických elementů“ v Pomoří. Organizace disponovala 159 tajnými spolupracovníky z různých oborů i různých církví.⁷¹ Právě vnitrocírkevní agenti často přinášeli ty nejdůležitější informace týkající se papežské návštěvy.

Předpokládalo se, že jakmile papež navštíví Gdaňsk, zaktivizuje se opozice. Papež také plánoval setkání s Lechem Wałęsou. Režim toto setkání vnímal jako rozhodné podpoření

⁷⁰ Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej, č. 5-6. Warszawa 2009, s. 45-46.

⁷¹ Operacja „Zorza II“. Służba bezpieczeństwa i Komitet wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście (czerwiec 1987). Cenckiewicz Sławomir, Kruk Marzena (wybór, redakcja naukowa, wstęp). Warszawa-Gdańsk 2008, s. XII.

opozice, což by mohlo být vykládáno v její prospěch. Přesto byla schůzka povolena s doporučením, aby se odehrála diskrétně a v soukromí.

Plukovník Sosnkowski, zpracovávající informace v souvislosti s operací Zorza II, vydal zprávu o kostele sv. Brigity v Gdaňsku, kde se očekávala zvýšená účast členů extrémní opozice a „protistátních živlů“. Možná byla i neformální schůzka bývalé (protože nelegální) Solidarity. Existovalo podezření, že její členové budou tvořit část oficiální církevní delegace, čímž by se z čistě církevní události stala politická.

Agenti se zasadili o odhalení tajných vydavatelství a dvou zdrojů protirežimních tiskovin včetně sto metrů transparentů.⁷² Vydávali pokyny obyvatelstvu a vedoucím továren. Týkaly se omezení počtu papežských vlajek na úkor národních a počtů pracujících, resp. účastníků setkání s papežem. Spory se vedly o papežský oltář, který podle sekretáře krajského výboru byl příliš podobný pomníku padlým pracovníkům loděnic, připomínající událost z prosince 1970.⁷³

Propaganda informovala prostřednictvím médií o ideologicko-filozofických sporech režimu s církví. Zároveň vyšlo nařízení o celostátním (záznamy z Gdyně a Sopot) a lokálním (mše na Zaspě) vysílání ve večerních zprávách a to nesmělo přesáhnout 15 minut.

7.2. Reportáže a komentáře k pouti v *TP*

První zprávy týkající se programu papežovy červnové návštěvy se v *TP* ukázaly již v únoru. Papež měl opět navštívit Varšavu, Krakov a Čenstochovou, ale také dříve zakázaná místa jako např. Štětín, Trojměstí a Lublin (mapa viz příloha č. 6). Dále episkopát informoval o tom, že se papež zúčastní Druhého celopolského eucharistického kongresu a jeho náboženská návštěva bude mít za cíl podpořit společenskou morálku, posílit národní porozumění a normalizovat vztahy režimu s církví. Na programu bylo blahorečení Karoliny Kózkówny a Michała Kozala. Týden před papežovým příjezdem se čtenáři dozvěděli důležité informace týkající se nahlašování účasti, resp. získávání parkovacích karet a rezervací do vlaků. Jelikož *TP* je krakovský týdeník, nechyběly informace o podrobném programu v Krakově, kde měl papež strávit pouze patnáct hodin. Důvodem tak krátkého pobytu byla papežova snaha navštívit co nejvíce z dvaceti sedmi diecézí. Pozitivní informací pro poutníky bylo, že některé kostely měly zůstat otevřené i přes noc a posloužit poutníkům z jiných měst jako útočiště.

⁷² Operacja „Zorza II“. op. cit., s. XVIII.

⁷³ Operacja „Zorza II“. op. cit., s. XX.

Tento rok se v *TP* poprvé objevuje apel na čtenáře, aby se účastnili fotografické soutěže. Tématem bylo zdokumentování papežské pouti v okolí Gdaňsku. V předchozích ročnících byly pouze žádosti o písemné formy vyjádření dojmů.

Číslo 24 a 25 byla věnována hlavně pouti. Na titulní straně byl v pravém horním rohu umístěn bílo-žlutý obdélník s papežským erbem (viz příloha č. 7). Kromě papežských homilií a proslovů, fotografií, komentářů a reportáží obsahovala i články na jiná témata. Jerzy Turowicz se ve svém úvodním článku zamyslel nad přínosem papežovy poutě. Podle něj papež lid posílí ve víře, ale ekonomickou, společenskou ani politickou situaci to stejně nezmění. Jerzy Kołtáj sestavil přehled názorů na pouť publikovaných v jiných periodikách, např. *Gość niedzielny* či *Gwiazda morza*. V prvně jmenovaném se Tadeusz Jedynak vyjádřil k otázce „Jaká společnost vítá Svatého otce v roce 1987“. Podle něj byla společnost lhostejná k čemukoliv a měla oslabené sebevědomí. K tomu přispíval i stav hospodářství a materiální podmínky. Předpokládal, že se tato situace pravděpodobně rychle nezmění, ale to, že se o ní již mohlo mluvit a psát považoval za velký pokrok.

Jan Pavel II. přiletěl na varšavské letiště Okęcie 8. června 1987. Přivítali ho, stejně jako před čtyřmi lety, gen. Jaruzelski a primas Glemp. Pro vstup na letiště lidé potřebovali speciální vstupenku W-1.⁷⁴ Podle reportáže bylo na letišti mnohem více lidí z ochranky než běžných obyvatel, protože ti se většinou k těmto vstupenkám vůbec nedostali. Také na trase do katedrály sv. Jana nebylo tolik lidí, jako při minulých poutích.

Papež se poté setkal s klauzurními sestrami v katedrále sv. Jana, aby je pochválil za jejich práci. Tohoto setkání se účastnila také Matka Tereza, která byla tou dobou v Polsku. Následovala schůzka s gen. Jaruzelským na varšavském Zámku. Na tomto setkání bylo přítomno mnohem více vládních představitelů než dříve. Generál mluvil o nevyhnutelných reformách, které byly třeba udělat, aby se papežova pouť mohla uskutečnit a o socialistickém pluralismu.⁷⁵ Zmínil přínos socialismu v oblasti spravedlnosti, kultury a osvěty a připomněl, že PRL s pomocí sovětských vojsk získala široký přístup k Baltu a získala zpět území Opolska, Západního Pomoří a města Vratislav a Olštýn. Papež naproti tomu hovořil o zničení Zámku za druhé světové války, což někteří lidé nepamatují, a proto je důležité připomínat tyto události dalším generacím. V této souvislosti mluvil také o své návštěvě Osvětimi v roce 1979. Dále poznamenal, že pokud někdo chce zachovat mír, musí pamatovat na člověka, jeho právo na svobodu vyznání, shromažďování a vyjadřování svých názorů. Připomněl také

⁷⁴ Tygodnik Powszechny. r. XLI, č. 24, Kraków 14. 6. 1987, s. 3.

⁷⁵ Socialistický pluralismus – vládnoucí strana tolerovala existenci i jiných stran, které ovšem musely uznat vedoucí úlohu komunistické strany a ideologicky podporovat socialismus.

Světový den modliteb za mír (27. října 1986), kdy se v italském Assisi společně modlili zástupci různých vyznání. Dalším bodem jeho proslovu byla ekonomie, která by měla sloužit člověku a ne naopak, protože jedině tak bude přinášet ovoce a člověk bude se svou prací spokojen.

Po návštěvě na Zamku zahájil papež eucharistický kongres v kostele Všech svatých, kde oznámil heslo provázející celou pouť „do konce si je oblíbil“.

Následující den papež navštívil Majdanek, kde vzdal hold obětem druhé světové války. O této události nebyla v *TP* publikována žádná reportáž a dokonce nebyl publikován ani papežův proslov. Později navštívil Lublin, kde na půdě KUL promluvil k zástupcům vědecké obce o jejich poslání předat své vědomosti dalším generacím. Mluvil o budoucnosti dnešních studentů, a o tom, zda mají podmínky pro plnohodnotné studium. Pokud tyto podmínky mít nebudou, neuvidí ani svou budoucnost ve své vlasti. Univerzity by proto měly být svobodné nebo mít alespoň jistou autonomii. Reportáž Magdaleny Bajerové⁷⁶ z tohoto setkání se také zmiňuje o faktu, že KUL je jedinou katolickou univerzitou ve střední Evropě a o tom, že papež posvětil základní kámen nového univerzitního kolegia.

Lublinská část Czuby se stala místem svěcení 46 nižších duchovních, jehož součástí bylo krátké kázání, v němž byl kladen důraz na svátost kaplanství. Poté se papež přesunul do Tarnova, kde pozdravil mládež z balkonu biskupského paláce, podobně jako to dělal v Krakově. Další den papež při mši blahořečil Karolinu Kózkównu, o níž se zmínil jako o vzoru lidské důstojnosti, důstojnosti ženy a jejího těla. Tato událost se odehrávala na místním sídlišti a papež mluvil hlavně o nedocení rolníků, kteří by si zasloužili pomoc státu, aby se vymanili z podřadného postavení mezi pracujícími a obyvatelstvem obecně. Z reportáže Józefy Hannelové vyplývá, že na místě setkání s papežem bude v budoucnu stát kostel a v něm tři papežem posvěcené zvony. Autorka uvedla, že se dalo podle krojů poznat, kdo odkud přijel a že mezi účastníky bylo i několik Maďarů a Čechoslováků, které papež pozdravil a přiblížil jim osud blahořečené Karoliny Kózkówny. Hannelowa si v reportáži stěžovala na to, že chyběl sektor pro postižené. Organizátoři se prý vymlouvali na špatné počasí, které by zkomplikovalo příjezd na určené místo. Špatné počasí ovšem opravdu bylo, protože ani papežův papamobil neprojel mezi sektory, aby se pozdravil z blízka s lidmi, jako tomu bylo zvykem. V Tarnově ještě papež promluvil při eucharistických nešporách k duchovním a představitelům řádů.

---

⁷⁶ Tygodnik Powszechny, r XLI, č. 25, Kraków 21. 6. 1987, s. 2.

10. června papež přijel do Krakova, kde sloužil mši na louce Błonia a na Wawelu a z okna biskupského paláce pozdravil mládež. Mluvil hlavně o Matce Boží Kalwaryjské, jejíž soška byla přivezena na mši. Podle reportáže byl nedostatek oplatků na přijímání, protože se mše zúčastnilo nečekaně mnoho lidí. Na Wawelu papež přiblížil symboliku Kristova kříže a vzpomněl sv. Hedviku, jejíž ostatky byly při mši pozdvihovány. Připomněl šestisté výročí přijetí křtu Litevci. Setkání s mládeží se neslo opět v duchu společného zpívání. Papež jim nepřímo připomněl své dílo *Przed sklepem jubilera* (Před obchodem klenotníka, 1960), když prohlásil, že se opět vrací do té své vitríny, do toho obchodu na Františkánské ulici. Poté hovořil o potřebě dobrých podmínek, aby mohli poznat sami sebe, o svobodě, která je Božím darem a o tom, že by všichni měli vidět nějakou perspektivu budoucího života.

Následující den ráno navštívil papež hrob svých rodičů. Toto místo se stalo pro některé lidi jedinou možností, jak uvidět papeže. Přesto ale papeže skoro nikdo neviděl, protože jeho limuzína projela velmi rychle.

Posléze papež odletěl do Štětína, kde na místě zvaném Jasne Błonia sloužil mši pro rodiny, při které korunoval sošku Matky Boží Fátimské. Hlavním poselstvím mše byla svátost rodiny s obnovením manželského slibu. Papež neopomněl zmínit problematiku mladých rodin spojenou s potřebou dostupného bydlení, odpovídajícími životními podmínkami včetně spravedlivé odměny za odvedenou práci. Dále mluvil o samotných matkách a dětských domovech. O této mši psali Jan Rogoż a Ernest Skalski a shodli se, že Štětín byl hodně vyzdobený, jelikož tam byl papež poprvé. Také zmiňovali výjimečný dar, který papež dostal, a to Bílou knihu. Tato kniha byla svědectvím o záchraně nenarozených dětí a byla sestavena na základě záznamů z Domova pro opuštěné matky.

Po mši papež posvětil základní kámen semináře určeného pro štětínsko-kamenskou diecézi a setkal se se seminaristy, kaplany a řádovými sestrami. Ty nabádal, aby se vzdělávali i v jiných oblastech, díky čemuž by se mohli více přiblížit mládeži.

Tentýž den, 11. června, ještě papež navštívil Skwer Kościuszki v Gdyni, kde kázal pro obyvatele Pomorí a zároveň pozdravil Kašuby. V této oblasti bylo podle něj slovo solidarita vysloveno jiným způsobem. Papež použil symboliku moře jako volného a svobodného prostoru, pro přirovnání se solidaritou, která by měla být jednotná, pluralitní a spravedlivá. Solidarita měla za úkol iniciovat boj, ale nikdy ne proti druhému člověku, aby ho zničila. Měl by to být boj o člověka, o jeho práva a vyzrálější formu lidského soužití.

Ještě večer se papež přesunul do Gdaňsku, kde se v biskupském sídle soukromě setkal s Lechem Wałęsou, jeho ženou a osmi dětmi. Druhý den promluvil na Westerplatte k mládeži.

Opět mladým lidem zdůraznil, že na nich, jejich charakteru, světonázoru a vůli změnit skutečnost, závisí budoucnost Polska. Apeloval na ně, aby se oprostili od materiálních statků, protože je lepší „více být než více mít“.⁷⁷ Zmínil, že pro křesťana nemůže být situace nikdy beznadějná. V souvislosti s místem kázání připomněl historické události a vyzval, aby se tento symbol stal výzvou i pro další pokolení. Každý by podle něj měl mít své vlastní „Westerplatte“; něco, kvůli čemu by si měl člověk stanovit nějaký úkol k překonání, něco, o co by měl bojovat, protože je to nutné.

Mariánská katedrála v Gdaňsku se stala místem svátosti nemocných. Podle reportáže Stanisława Markowského bylo setkání papeže s nemocnými a jejich opatrovníky velmi dojemné, protože bylo vidět, že papež i nemocní se mají vzájemně velmi rádi a chovají se v úctě. Svatý otec také poděkoval opatrovníkům za jejich práci a připomněl, že víra pomáhá medicíně v těžkých chvílích konce života.

Cestou z katedrály se papež pomodlil u pomníku padlých pracovníků loděnic, o čemž se v *TP* vůbec nepsalo.⁷⁸ Následovala papežem celebrovaná mše na gdaňském sídlišti Zaspá, určená pracujícím lidem. Papež znovu zmínil symboliku moře jako perspektivy bezbřehé dále, hloubky a svobody. Nezapomněl se zmínit o nutnosti odpovídajícího a spravedlivého finančního ohodnocení. Vyzval lidi, aby si vzájemně pomáhali nést svá břemena, což bylo také symbolem solidarity. Po mši ještě poděkoval za jejich přítomnost a dodal, že ta přítomnost o něčem svědčí. Řekl také, podle režimu velmi problematickou větu, že se snažil mluvit o nich (lidech) a za ně.⁷⁹ Po mši papež navštívil Trąbki Wielkie, kde korunoval obraz Matky Boží.

Oltář ve tvaru korábu, který byl na Zaspě vystaven podle návrhu Mariana Kołodzieje, se stal velmi slavným pro svou originalitu. Ve své reportáži se o něm zmiňuje také Tadeusz Szyma a později o něm napsal Piotr Nowina-Konopka podrobnější článek popisující technické parametry a potíže při realizaci (viz příloha č. 8).

Podle reportáže z Pomoří byla místa navštívená papežem ozdobená jako Krakov při první a druhé pouti. Pro pořadatelskou službu nastala v jednu chvíli nepříjemná situace, kterou naopak ocenili novináři, a to když se papež osobně vydal pozdravit poutníky uličkou mezi sektory. V reportáži bylo zmíněno také soukromé setkání papeže s Lechem Wałęsou.

V podvečer 12. června odletěl papež do Čenstochové, resp. na Jasnou Horu, kde večer pronesl jasnohorský apel a připomněl, že rok 1987 je vyhlášen rokem Mariánským.

⁷⁷ Tygodnik Powszechny. r. XLI, č. 25, Kraków 21. 6. 1987, s. 7.

⁷⁸ <http://www.janpawel2.pl/>, 23. 5. 2011.

⁷⁹ Tygodnik Powszechny. op. cit., s. 12.

V reportáži Janusz Poniewierski psal, že Čenstochová byla mnohem méně vyzdobená než kdysi a na večerním setkání bylo méně novinářů. Ranní setkání v katedrále bylo určené pro uzavřenou společnost a byla při ní zvýšená bezpečnostní opatření (tři kontroly). Paulíni, kteří toto setkání hostili, připravili papeži milé překvapení v podobě pomníku jeho matky Emilie Wojtyłové. Papež mluvil o Božím daru svobody, který je obtížné přijmout, protože se člověk potom ocitne mezi dobrem a zlem.

Odpoledne papež navštívil Lodž, kde přímo na letišti v Lublinku sloužil mši, při které 1600 dětí přistoupilo k prvnímu přijímání. Papež hovořil o důležitosti rodiny a manželství a snažil se dětem vysvětlit, co je sakrament neboli svátost prvního přijímání. Podle reportáže Jacka Rakowického papež nemluvil podle připraveného textu, ale spatra, aby ho děti lépe pochopily. Při mši posvětil základní kameny pro diecézi. V reportáži se také psalo, že Lodž je městem, kde víra nemá moc silnou pozici, a proto se říká, že je městem spícího katolicismu. Tomuto faktu také odpovídala skromnější výzdoba a nedostatečný servis pro novináře.

Následující den dopoledne se papež v katedrále setkal s představiteli vědy, kultury a inteligence. Poté navštívil přadleny v závodu Uniotex. Na toto setkání byl zákaz vstupu novinářů, takže museli čerpat ze záznamu. Papež mluvil k pracovním tzv. lehkého průmyslu, který je ve skutečnosti hodně fyzicky náročný a prašné prostředí zatěžuje jejich zdraví. Problémem je, že jejich domácí povinnosti nejsou brány jako plnohodnotná práce, a tím trpí jejich sebevědomí. Z výše zmiňované reportáže Rakowického vyplynulo, že na papežův proslov reagovala jedna z pracovník, která mluvila hlavně o zachování míru. Ještě před touto reportáží vyšel článek, podle kterého bylo toto setkání unikátní, protože se papež poprvé setkal s pracovníky v místě jejich zaměstnání. Autor se v článku snažil přiblížit pracovní podmínky. Zajímavou informací bylo, že některé pracovnice se s papežem raději setkat nechtěly, protože se bály, že by přišly o sobotní práci navíc a měly tak málo peněz.

Setkání se zástupci vědy, kultury a umění proběhlo ještě týž den ve varšavském kostele sv. Kříže. Připomněl jim, že úloha kultury byla v obtížných dobách velmi významná, a proto je důležité, aby vytrvali. Kultura by také měla být podporovaná ze strany státu a přinášet do života krásno, neboť člověk nežije jen chlebem.⁸⁰ Zmínil také přínos křesťanských kulturních týdnů a to, že polská kultura byla vždy svázaná s církví.

Poslední den své návštěvy v Polsku papež věnoval setkání se zástupci jiných náboženství a ukončení eucharistického kongresu. Hned ráno se neplánovaně setkal s osmi židovskými zástupci. Setkání to bylo velmi krátké a podrobnější reportáž o něm vyšla až po

---

⁸⁰ Tygodnik Powszechny. r. XLI, č. 26. Kraków 28. 6. 1987, s. 3.

šesti týdnech. Jan Pavel II. zmínil svou první návštěvu římské synagogy a nazval židy jako starší bratry ve víře, se kterými mají společného Otce a Pána a poznamenal, že v nedávné historii velmi trpěli za druhé. Na papežův proslov chtěli reagovat biskup Jerzy Muszyński a Dr. Szymon Datner, ale protože setkání trvalo jen patnáct minut, nestihli to. *TP* jejich proslovy s poděkováním za modlitby v koncentračních táborech otiskl.

Papež posléze navštívil kostel sv. Stanisława Kostky a Popiełuszkův hrob, kde se pomodlil a setkal s jeho rodinou. Toto gesto znamenalo, podobně jako setkání s Lechem Wałęsą, podporu stávajícím protirežimním aktivitám. Kvůli této neplánované události již bohužel nezbyl čas na osobní setkání s nemocnými v kostele sv. Kříže, a proto byl jeho proslov při mši puštěn z nahrávky.

Závěrečná mše na Náměstí vojenských výstav ve Varšavě ukončila eucharistický kongres. V jejímž průběhu papež blahověčil biskupa Michała Kozala. Poté následovalo už jen rozloučení na letišti Okęcie za účasti gen. Jaruzelského a primase Glempa. Jaruzelski mluvil o vlastní cestě socialismu k pravdě a papež prosil o větší důstojnost života v Polsku.

7.3. Komentáře po skončení třetí pouti a k předchozím poutím

Několik týdnů po pouti začaly vycházet fotoreportáže (viz příloha č 9) a různé souhrnné komentáře. Šéfredaktor stručně popsal, jaká místa papež navštívil a vybral nejdůležitější papežovy výroky. Turowicz z jednoho výroku vyvodil, že pokud od sebe budeme více vyžadovat, pak budeme mít větší odvahu postavit se zlu.⁸¹ Shrnul také nejdůležitější lidská práva a vyjádřil naději, že papežovy apely nebudou zahlušeny problémy každodenního života.

Krátký komentář Marka Skwarnického přiblížil názor taxikáře, který ho vezl na Okęcie, když papež odlétal zpět do Říma. Povšiml si, že byl papež i po atentátu stále vitální a za jeden den toho stihl velmi mnoho. Některé reportáže poukazovaly na vylepšení počasí krátce poté, co se papež objevil na místě. V jiném komentáři se psalo, že se papeži podařilo propojit obvyklá témata politiků: mír a lidská práva. Autor Piotr Wierzbicki si položil otázku, jestli je vůbec možné mít mír bez lidských práv. Ten samý novinář popsal zážitek z vlaku, v němž si lidé vyprávěli o nejmenované vesnici, kde se objevila fáma, že přijede papež na tajnou návštěvu. Lidé začali zdobit své domy, ale papež stejně nepřijel, a tak se po vesnici rozneslo, že tam papež byl v převlečení.

---

⁸¹ Tygodnik Powszechny. r. XLI, č. 26, Kraków 28. 6. 1987, s. 1,2.

Poslední zprávy spojené s papežskou návštěvou byly publikovány v září a týkaly se speciálních barevných příloh periodik a natáčení italského režiséra Pasquala Squitieriho, který se rozhodl vytvořit film o fiktivní papežské návštěvě v SSSR. Uměleckého prostředí se týkal také článek o malíři Arkadiuszovi Walochovi publikovaný týden po pouti. Článek informoval o jeho obrazech papeže, jež se mnohdy inspirovaly fotografiemi Adama Bujaka, spolupracovníka *TP*.

V únoru a březnu byly otištěny dva články stručně shrnující předchozí poutě a nastiňující očekávání spojená s červnovou návštěvou. Stefan Wilkanowicz zmínil papežovu návštěvu jako jednu ze tří významných církevních událostí toho roku. Další byl biskupský koncil a eucharistický kongres, kterého se měl papež také zúčastnit. Autor se zamyslel nad tím, jak lidé prožívali setkání s papežem. Došel k závěru, že je pokaždé prožívali podobně, sice s nadšením, ale ne vždy přesně pochopili význam, který se ukrýval v papežových poselstvích. Lidé si nebyli schopni vytýčit úkol, který z jeho slov měl vyplynout, a tím pádem jeho slova vyšla na prázdno. Wilkanowicz tedy navrhl, aby se v následujících týdnech v kostelech rozebrala témata, o kterých papež mluvil, včetně kázání.

Marcin Król ve svém článku *Przed trzecią pielgrzymką (Před třetí poutí)*⁸² vzpomíná, jak první papežova návštěva národ probudila a podle něj měla rozhodně vliv na vznik Solidarity. Druhá pouť lidem dodala naději, byla taková utěšující a uklidňující. Lidé se za těch osm let papežského pontifikátu naučili být vnitřně svobodní a silní.

Krátce před poutí konstatovala Józefa Hannelowa, že první, druhá i třetí pouť se moc lišit nebudou, protože mezinárodní vztahy jsou pořád stejně komplikované. Zmínila také tragické události (vraždu Popiełuszka) a dlouhotrvající krizi, kvůli níž jsou Poláci unavení a na papeže se jistě velmi těší.

Jerzy Kołataj vytvořil stručný přehled komentářů k pouti v tisku. Povšiml si názoru prof. Zofie Kuratowské, pišící pro *Przegląd Powszechny*, která považovala první pouť za velký svátek po mnoha letech smutku a prázdnoty. Ve chvíli, kdy papež vlast opouštěl, zanechával za sebou úplně jinou zemi, než když přijel. V lidech se probudilo uvědomění a víra ve vlastní možnosti, což potvrdila i následná léta plná společenských přeměn, včetně událostí srpna 1980. Lidé se podle ní začali opět uzavírat do sebe, a tak bylo potřeba, aby se stal nějaký podobný zázrak, jakým byla první pouť.⁸³

---

⁸² Tygodnik Powszechny, r. XLI, č. 11, Kraków 15. 3. 1987, s. 1-2.

⁸³ Tygodnik Powszechny, r. XLI, č. 23, Kraków 7. 6. 1987, s. 5.

Již po pouti vyšel komentář Macieje Zięby, který se zamýšlel nad tím, jestli byla třetí pouť náročnější, než ty dvě předchozí. Při první pouti papež lid probouzel, při druhé ho těšil a při třetí od něj vyžadoval. Autor konstatoval, že je na čase, aby se lidé přestali vymlouvat na historické či geografické podmínky a vzali odpovědnost do svých rukou. Z tohoto hlediska nebyla třetí pouť těžká pro papeže, ale pro ně.

7.4. Dopisy čtenářů

Čtenáři se k papežské pouti bohužel moc nevyjadřovali. Za celý rok byly otištěny pouze dva dopisy a několik odpovědí na anketní otázku vyhlášenou *TP*. Jerzy Skąpski kritizoval organizátory, že ve Varšavě na místě, kde seděl papež, nebyla žádná stříška, která by mu stínila. Na rozdíl od poutníků nedostal dokonce ani nic k pití. Dopis zdravotně postižené čtenářky byl také kritický, protože většina míst nebyla bezbariérových, dokonce ani v nově postavených budovách. Také si všimla rozdílu mezi tím, jak vnímal postižené papež a tím, jak je vnímali ostatní lidé, což ji pohoršilo.

Anketa *TP* vyzývala čtenáře, aby se vyjádřili k tomu, jak prožívali pouť, přestože se jí, z jakýchkoliv důvodů, nemohli zúčastnit. Odpovědi byly různé, např. že se lidé museli starat o své blízké, nechtěli se tlačit v davu nebo je to nezajímalo, protože jsou nevěřící. Většina se shodla na tom, že stačil přenos v televizi či radiu anebo prolistování starých čísel *TP*.

Třetí papežská pouť se nesla v duchu papežovy podpory obyvatel v boji za svobodu. Významným elementem byla ekumenická setkání a setkání s mládeží. Informovanost čtenářů *TP* byla částečně omezená, ale jinak celkově dostačující. Začalo se objevovat více komentářů a fotografií k článkům, což pomohlo dokreslit atmosféru všem, kteří se setkání s papežem neúčastnili.

8. Poutě po přechodu Polska k demokracii

8.1. Politické pozadí poutí

V roce 1989 při jednáních u kulatého stolu se podařilo zástupcům Solidarity dohodnout přijatelné podmínky pro zakončení stávek a v následných částečně svobodných volbách získala drtivou většinu hlasů. Lech Wałęsa se posléze na konci roku 1990 stal prezidentem Třetí republiky. Jeho vítězství předcházela hospodářská krize a vzrůstající nezaměstnanost způsobená reformami.

Po čtvrté návštěvě papeže Jana Pavla II. v červnu 1991 se v říjnu konaly parlamentní volby. Účast na těchto volbách byla ani ne poloviční a výsledky neměly jednoznačného vítěze. Následující období bylo doprovázeno neustálým sestavováním vlád a jejich rozpadáním. V roce 1992 byla schválena malá ústava. Vytvoření a schválení plnohodnotné ústavy bránily neplně demokratické volby a tím ani parlament. Nový parlament byl zvolen ve volbách 1993 a udržel se až do roku 1995. V následujících prezidentských volbách se rozhodovalo mezi Lechem Wałęsou a Aleksandrem Kwaśniewským, který nakonec s nadpoloviční většinou hlasů zvítězil.

Lech Wałęsa byl podporován církví a primas Glemp tehdy prohlásil, že církev by měla být třetí silou ve státě. Problematické vztahy církve a státu pokračovaly apelem duchovních, aby lidé ve volbách volili toho, kdo nepodporuje potratový zákon. Proti těmto akcím se postavil Tadeusz Zieliński, když je označil za míření k církevnímu státu.⁸⁴ Někteří pak jeho výroky označili za urážku církve i primasa a chtěli ho z jeho funkce ombudsmana odvolat.

Rok 1997 byl ve znamení referenda o nové ústavě a parlamentních voleb. Ústava byla schválena a vešla v platnost 2. dubna téhož roku. Ve volbách zvítězily větší strany, v čele se stranou vytvořenou ze Solidarity. Následoval vstup do NATO a v dalších prezidentských volbách potvrdil svou pozici Aleksandr Kwaśniewski.

Po změně politického režimu v Polsku, navštívil papež Jan Pavel II. svou vlast celkem pětkrát. Nejkratšími poutěmi byla soukromá jednodenní návštěva Skočova a okolí v rámci pouti do České republiky a poslední návštěva v roce 2002, kdy byl již papež velmi oslabený a delší pobyt si nemohl dovolit. Oficiálně nejdelší poutí byla sedmá v roce 1999. Stejný počet dní, ovšem ve dvou částech, strávil papež ve vlasti také v roce 1991.

---

⁸⁴ Chwalba, A.: Polsko 1989-2008 Dějiny současnosti. Brno 2009, 172.

8.2. Čtvrtá pout'

Papežova čtvrtá návštěva byla rozdělena do dvou částí. Červnová část byla klasická pout', během které navštívil celkem 12 měst za devět dní, a hlavním tématem jeho kázání bylo deset přikázání. V srpnu papež navštívil Krakov a Čenstochovou, kde se konal 6. Světový den mládeže.

Před poutí se v *TP* neobjevilo tak mnoho organizačních informací, jako dříve a v komentářích převažovalo porovnávání s problematiku organizací prvních tří poutí v době komunismu. Nyní se mělo ukázat, jaký je ve skutečnosti vztah lidí k víře, církvi i papeži. V úvahách nad tematikou papežových proslovů a kázání se objevil názor Adama Bonieckého, podle kterého se bude Jan Pavel II. snažit své rodáky léčit ze zažitých zlovyků, které si s sebou do nového státu přinesli z dob komunismu. Prostřednictvím svých kázání je povede k dosažení vnitřní volnosti a nepromarnili tak dar svobody.

Kromě úvah jednotlivých redaktorů publikoval *TP* anketu mezi významnými osobnostmi, které se nejčastěji vyjadřovaly k pouti v politickém kontextu (nevážení si svobody projevované lhostejností k volbám, spory o zákony týkající se náboženství ve školách a interrupcí, propojení demokracie s katolickými principy, nepříjemná realita tržní ekonomiky apod.). Podle šéfredaktora by měli lidé zacházet se svobodou, nabytou také díky papežovu přičinění, zodpovědně, měli by usilovat o dobro celé společnosti a snažit se o překonání společensko-ekonomické a morální krize.

Papež přiletěl do Polska v sobotu 1. června 1991. Uvítání na letišti Zegrze Pomorskie poblíž Košalína proběhlo za účasti primase Józefa Glempa a prezidenta Lecha Wałęsy a *TP* otiskl také jejich proslovy. Při první mši v Řešově byl blahořečen zakladatel ženského řádu srdcaneek Józef Sebastian Pelczar (1942–1924)⁸⁵ a papež se věnoval hlavně druhému přikázání (Nevezmeš jména Božího nadarmo.). V kázání se objevila slova z první pouti „Nechť sestoupí Duch Tvůj! Nechť sestoupí Duch Tvůj a obnoví zemi. Nechť ji obnoví. Tato země velmi potřebuje tuto obnovu.“

Józefa Hennelowa si v reportáži⁸⁶ pochvalovala výborně organizačně zvládnutou akci, ovšem balónky s papežovou podobiznou považovala za kýčovité, i když se staly velkým hitem. Její postřeh, že lidé papežovo kázání méně přerušovali tleskáním, protože již nikdo nehledal v jeho slovech politické narážky, se týkal všech jeho pozdějších vystoupení. Přemýšl byl téhož dne místem ekumenického setkání papeže se zástupci ukrajinské řeckokatolické

⁸⁵ Józef Sebastian Pelczar byl svatořečen 18. května 2003.

⁸⁶ Tygodnik Powszechny, r. XLV, č. 23, Kraków 9. 6. 1991, s. 2.

církve neboli uniaty. Papež připomněl výročí christianizace slavené společně Ukrajinci i Poláky v roce 1988 a vyzval k vzájemnému odpuštění křivd spáchaných jeden na druhém.⁸⁷

V neděli 2. června se papež setkal s vojskem a promluvil o problémech spojených s praktikováním víry v armádě. Následující den navštívil Lubaczów, kde při kázání na místním stadionu připomněl třetí přikázání (Pomni, abys den sváteční světil.) Odkazoval také na svá slova pronesená při třetí pouti týkající se hmotných statků. To, že by vlastnění a hromadění věcí nemělo být naším cílem, vztahoval k aktuálně prováděným hospodářským reformám a jejich morálnosti vůči sociálně slabším lidem.⁸⁸

V katedrále v Kielcích zakončil třetí diecézní koncil a setkal se s řádovými sestrami a bratry, které nabádal, aby se snažili o prosazení náboženství do škol. Na místním letišti, před odletem do Radomi, sloužil mši. Při kázání se věnoval čtvrtému přikázání (Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi.). Upozornil rodiče, že by se měli snažit si tu úctu svých dětí zasloužit a měli by být dobrým vzorem dobrého manželství a pravé lásky. Mluvil rovněž o historických událostech spojených s touto oblastí, jako např. židovský pogrom 4. července 1946 v Kielcích.

Při úterní návštěvě Radomi se v kázání pro pracující věnoval pátému přikázání (Nezabiješ.), které bylo právě na polském území velmi porušováno cílenou likvidací židů a cikánů za druhé světové války. Zároveň se zmínil o nenarozených dětech. Při mši posvětil základní kámen pomníku obětí dělnického protestu v červnu 1976.⁸⁹ Tentýž den papež navštívil ještě město Łomża, kde se setkal v katedrále s věřícími z Litvy a litevským kardinálem Vincentasem Sladkevičium. Kázání při mši bylo věnováno šestému přikázání (Nesemilníš.) a společným oslavám výročí 600 let christianizace Litvy v roce 1987. Redaktorka Magdalena Bajerová se vyjádřila v souvislosti se složitou politickou situací v Litvě, že papežova přítomnost jistě přispěje k rychlejšímu osvobození státu, jako se tomu již stalo v případě Polska.⁹⁰

Středeční program ve městě Białystok na severovýchodě se nesl v duchu ekumenismu nejen mezi křesťanskými církvemi, ale také islámem, který je v této oblasti praktikován.

---

⁸⁷ Narážel pravděpodobně na událost týkající se přemyšlské katedrály sv. Terezy. Katedrála měla být vypůjčena na deset let k užívání řeckokatolické církvi, proti čemuž se zvedla vlna nevole. Katolíci při příležitosti pouti darovali katedrálu papeži, ten ji ovšem světil do rukou řeckokatolické církvi. Tím převedl do praxe ekumenické zásady o právech etnických a náboženských menšin.

⁸⁸ Inspirace encyklikou *Centesimus annus*, která zahrnovala ekonomické, etické, sociální i ekologické otázky a kritizovala socialismus, konzum a krvežíznivý kapitalismus a byla patrná i v pozdějších papežových proslovech.

⁸⁹ Protesty vznikly kvůli velkému zvýšení cen. Při „řešení“ situace bezpečnostními složkami přišli o život 3 lidé.

⁹⁰ Litva získala nezávislost na SSSR 11. března 1990, ale kvůli přítomnosti ruských tanků byla situace komplikovaná a na setkání s papežem nakonec litevský prezident Vytautas Landsbergis nedorazil a poslal místo sebe manželku. S názorem M. Bajerové se později ztotožňují i jiní redaktori, kteří zmiňují papežův vliv na změnu politické situace na Kubě, Haiti, Filipínách či v Koreji.

V průběhu mše papež blahoslavlil zakladatelku misionářského řádu, Bolesławu Marii Lamentovou, která se mimo jiné snažila o sblížení s pravoslavnými věřícími. V kázání se věnoval sedmému přikázání (Nepokradeš.) a opět připomněl, že materiální statky by měly sloužit pro dobro společnosti. V dobách komunismu bylo soukromé vlastnictví krádeží, proto se lidé nyní musí učit něco vlastnit, pečovat o to a využívat volný trh. Vyzval také k navázání dialogu s pravoslavím a vzájemnému odpuštění křivd. Příkladem byl finanční příspěvek na obnovení vyhořelého pravoslavného poutního místa Grabarka.

Ve čtvrtek 6. června papež navštívil Olštýnskou dětskou nemocnici a při následné mši hovořil o tom, že by se svoboda slova neměla stát nakonec prostředkem útlaku a za každou cenu prosazování svého, možná mylného, názoru. Této mše se účastnilo 300 dětí z Černobyli, které hostily polské rodiny. Následně se ve Włocławku setkal v katedrále s učiteli, kterým poděkoval, že po válce ve školách i přes obtíže předávali dětem křesťanské hodnoty.

Páteční mše na místním letišti se účastnil také biskup působící v Moskvě Tadeusz Kondrusiewicz, arcibiskup působící v Minsku Kazimierz Świątek a biskup ze Lvova Marian Jaworski. Vedle devátého přikázání (Nepožádáš manželky bližního svého.) mluvil o tom, že právě ve dvacátém století vznikl světonázor, ve jménu kterého je možné zabít někoho kvůli jeho etnické, náboženské či rasové příslušnosti, což odsuzoval. Týž den byla ještě na programu návštěva města Płock, kde se papež setkal s manželkou litevského prezidenta Gražynou Landsbergisovou a navštívil místní vězení.

V hlavním městě strávil papež poslední dva dny poutě. V sobotu se setkal s Lechem Wałęsou a jeho rodinou. Při příležitosti výročí 200 let od schválení ústavy 3. května 1791 se setkal s vládními představiteli a s diplomaty a poté zahájil Druhý celostátní plenární koncil. Ve Velkém divadle promluvil k umělcům, kteří mu zahráli úryvek představení. Mluvil o prvním přikázání (Já jsem Pán, tvůj Bůh: Nebudeš mít jiné bohy mimo mne.) a připomněl, že církve dříve poskytovala azyl kultuře (např. Týdny křesťanské kultury).

V neděli se papež setkal se zástupci různých náboženství. S židovskými představiteli řešil otázku svého nevhodně použitého přirovnání interrupce k holocaustu⁹¹ a diskutoval na téma Vatikánsko-Izraelských vztahů. V luteránském kostele sv. Trojice se setkal se zástupci všech církví Polské ekumenické rady⁹² a adventisty a mluvil nejen o potřebě vzájemné tolerance, ale i o lásce. Beatifikační mše, při níž papež blahoslavlil Rafała Melchiora

---

⁹¹ Vatikánský tiskový mluvčí se k tomu vyjádřil tak, že kdyby všichni pořádně četli papežovy proslovy, jistě by pochopili, jak to myslel, přesto toto jeho přirovnání označil za nešťastné.

⁹² Do polské ekumenické rady patří církve luteránská, pravoslavná, polskokatolická, evangelická reformovaná, evangelická metodistická, baptistická a církve mariavitů.

Chylińského, jež obětoval svůj život na důkaz lásky k bližnímu, se účastnil prezident Wałęsa. Mše se odehrála ve varšavském parku Agrykola a Svatý otec zde doplnil svá slova z první pouti „Necht' sestoupí Duch Tvůj! Necht' sestoupí Duch Tvůj! A obnoví tvář této země, této polské země, této celé země.“ Józefa Hennelowa kritizovala velmi špatnou organizaci této mše, protože se velké množství lidí nedostalo na setkání s papežem a týkalo se to hlavně dětí a delegace z Kazachstánu, kteří by podle ní měli mít přednost. Před svým odjezdem se ještě papež setkal se skupinou poslanců, kteří iniciovali projekt právní ochrany počatého dítěte. Vystoupil v televizním pořadu pro děti Ziarno, kde odpovídal na jejich otázky. Rozloučení na letišti Okęcie nebylo příliš velké, neboť došlo pouze k přerušení pouti do srpna.

Již v průběhu pouti se objevila otázka jejího obtížného financování v době hospodářských reforem. Marek Skwarnicki podotkl, že takovéto diskuse se objevily pouze v bohatých a vyspělých státech, nikdy ne ve Třetím světě. Také Józef Tischner s těmito úvahami nesouhlasil s tím, že to bylo hrubé a neuctivé vůči papeži, také vzhledem k tomu, že na něj byl v minulosti spáchán atentát. Ochrana se týkala i samotných poutníků, což si pravděpodobně tito kritici neuvědomovali. Papež se kvůli této okolnosti vzdal plánu na odpočinkový pobyt v Tatrách. Tischner se také snažil sáhnout do svědomí čtenářů poukázáním na to, že většina lidí papežovy proslovy moc nechápala, což bylo mimo jiné způsobeno neznalostí jeho encyklik. Z dalších komentářů vyplývá, že pouť celkově vyzněla jako káravá a pro mnohé nepřijemná. Podle Ewy Szumańskiej se tak také lidé chovali, byli k sobě méně než dřív uctiví a pozorní.

8.3. Pátá pouť

V lednu bylo papeži posláno pozvání na odpočinkový pobyt, jelikož se od toho při minulé pouti v roce 1991 muselo z finančních důvodů upustit. Zároveň byl pozván do Skočova, jakožto rodiště budoucího svatořečeného Jana Sarkandera, patrona zpovědního tajemství.⁹³ Janusz Poniewierski čtenářům *TP* přiblížil Sarkanderův osud a upozornil na to, že jeho smrt rozděluje katolíky a protestanty. Byl totiž zabit a mučen luterány, a proto si evangelíci nepřáli jeho svatořečení. Tento fakt ovšem neměl být důvodem k vyvolání bývalých křivd. Připomněl, že touto poutí by se dodrželo nepsané pravidlo papežské návštěvy vlasti každé čtyři roky.

---

⁹³ Jan Sarkander byl svatořečen při pouti do České republiky téhož roku.

V březnu byla papežova návštěva potvrzena a čtenáři se tak dověděli o plánované mši na kopci Kaplicówka, o soukromém setkání s prezidentem Lechem Wałęsą a premiérem Józefem Oleksym v Bílsko-Bělé a návštěvě slezského města Żywiec. V květnu byly publikovány bližší informace o místu konání a opravách okolních silnic. Objevil se článek apelující na účastníky setkání s papežem, aby ukázali světu, že je možné žít vedle sebe, tolerovat se a vzájemně si pomáhat, i když jsme rozdílného vyznání.

Papežova více méně soukromá návštěva Polska byla pouze jednodenní a odehrála se v rámci pouti do České republiky. V Olomouci byli papežem svatořečeni bl. Zdislava z Lemberka a již zmiňovaný bl. Jan Sarkander. Právě v jeho rodišti kázal papež v místním amfiteátru o významu svědomí a kritizoval vykořisťování katolíků většinovou společností: „Pod hesly tolerance, se ve veřejném životě i prostředcích masové komunikace šíří čím dál větší netolerance. Objevují se tendence odstrkování věřících lidí na okraj společenského života, vysmívání se tomu, co pro ně často znamená i největší svátost.“⁹⁴ Tento papežův výrok byl později velmi diskutován. Papež také navštívil evangelický kostel, kde ho přivítal luteránský biskup těšínské diecéze Paweł Anweiler. Jeho kolega, biskup Jan Szarek, toho času předseda Polské ekumenické rady, se ze setkání omluvil kvůli neodkladným povinnostem.

V *TP* komentoval tuto pouť pouze Marek Skwarnicki, který se poprvé účastnil poutě soukromě a nebyl tak v pásmu pro novináře. Podle svých slov nic neviděl, brodil se blátem, ale slyšel, což pro něj bylo v tu chvíli nejdůležitější.

8.4. Šestá pouť

Šestá návštěva papeže ve vlasti byla od začátku mnohem lépe organizovaná, než ty předchozí. Od ledna 1997 bylo jasné, že na programu bude zakončení 46. Mezinárodního eucharistického kongresu, oslavy výročí 600 let od vzniku teologické fakulty UJ a 1000 let od smrti sv. Vojtěcha, odpočinek v Tatrách, setkání se sedmi středoevropskými prezidenty a ekumenické setkání s nejen katolickými církvemi. Papež měl během jedenácti dní (prozatím nejdelší pouť) navštívit dvanáct měst.

Pouť při příležitosti uctění památky sv. Vojtěcha měla být rozdělena do dvou částí podle míst, kde působil. Druhá část pouti se měla odehrát za jeden až dva roky na pobřeží Baltu, kde sv. Vojtěch tragicky zemřel.

---

⁹⁴ Tygodnik Powszechny, r. XLIX, č. 23, Kraków 4. 6. 1995, s. 5.

Již v lednu se na stránkách *TP* objevila anketa mezi významnými osobnostmi, hlavně politiky. Zjišťovala, do jakého Polska podle jejich názoru tentokrát papež přijede a o čem bude mluvit. Všichni se snažili zhodnotit posledních osm let. Většina se shodla, že by mohl Poláky konečně pochválit za to, co vybudovali a jak naložili se svobodou. Józefa Hannelowa tuto aktivitu zkritizovala s tím, že by bylo zajímavější se ptát učitelů ad., protože politici mohou odpovídat vyhýbavě a populisticky.

Od února bylo jasné, že na financování poutě se bude podílet jak stát (bezpečnost, doprava, sdělovací prostředky), tak církev (liturgie, pohoštění). Objevila se také zpráva o možné kanonizaci karmelitánky Edith Stein, známé jako Terezie Benedikta od Kříže.⁹⁵ Vzhledem k důležitým událostem v politice plánovaným na rok 1997 (referendum o ústavě a volby do Sejmu a Senátu) byla domluvena schůzka papeže s prezidentem Kwaśniewským, kde měli společně projednat otázku konkordátu, neboli církevně politické smlouvy mezi Vatikánem a jiným státem, v tomto případě Polskem.

Krátce před poutí vyšel rozhovor s Adamem Bonieckým týkající se papežových zahraničních cest, kde kněz popsal významné, problematické či kontroverzní cesty.⁹⁶ O papežských poutích do Polska napsal několik článků Janusz Poniewierski, který čerpal z knihy Petera Rainy *Wizyty apostolskie Jana Pawła II w Polsce* (Warszawa, 1997). Čtenáři si tak mohli postupně připomenout nejvýznamnější momenty všech dosavadních poutí. Jiný článek seznamoval s papežskými zahraničními cestami od počátků papežství.

Na začátku června byl publikován podrobný program (mapka vyšla již v lednu, viz příloha č. 10) a informacemi o dopravních komplikacích kvůli uzavírkám v okolí setkání s papežem. Organizátoři žádali účastníky, aby více využívali hromadnou dopravu (mělo být vypraveno o 400 vlaků více) než osobní, která by měla být postupně omezována.

Jan Pavel II. přiletěl do Vratislavi v sobotu 31. května 1997 a v době jeho pobytu byl do města zákaz vjezdu všech vozidel bez vratislavské poznávací značky. Přivítán byl prezidentem Aleksandrem Kwaśniewským. V neděli byl na programu závěr eucharistického kongresu, kde papež v Hale století promluvil o tom, že svoboda znamená morální soulad pravdy a dobra. Jak se zmiňoval již při návštěvě v roce 1995, je důležité nepodlehout přesvědčování okolí, že víra v Boha omezuje lidskou svobodu. Právě tito lidé jsou podle něj

---

⁹⁵ Tato řeholnice byla původem židovka, ale konvertovala ke křesťanství a 1942 zemřela v koncentračním táboře Osvětim. Židovská obec měla k jejímu svatořečení výhrady, protože se o židech vyjadřovala jako o nevěřících. K její kanonizaci tak nakonec došlo až v následujícím roce.

⁹⁶ Mezi kontroverzní cesty podle Bonieckého patřila např. cesta do Holandska, kde převažují protestanti, a tak se na setkáních probíraly otázky týkající se žen v církvi a sexuální etiky. Významné byly výše zmiňované cesty na Filipíny, Haiti či do Koreje a problematickou pak byla cesta do USA, kde byly četné protesty homosexuálů.

ovlivnění pseudohodnotami, vášněmi a instinkty. Setkání se účastnili také zástupci judaismu, islámu a starokatolické, pravoslavné a protestantské církve. Během proslovu papež několikrát kýchl, díky čemuž si mnozí toto setkání jistě dobře pamatovali.

Program na následující dny byl mnohem více nabitý a papež stíhal navštívit během jednoho dne dvě až tři místa. Pondělní návštěva Lehnice byla spojená se mší, při které papež kázal o etičnosti hospodářských reforem a potřebě vytváření nových pracovních míst. Na zaměstnavatele apeloval, aby se nenechali svést vidinou rychlého a snadného nepoctivého výdělku, aby mysleli na své zaměstnance a dopřáli jim dostatek prostoru na duchovní i pracovní rozvoj a odpočinek. Čerpal z encykliky *Sollitudo rei soialis*.

Následovala návštěva města Gorzów Wielkopolski, kde papež vyzval lid, aby se nebál přijmout svědectví víry.⁹⁷ Tentýž den ještě sloužil mši ve Hnězdně. Večer se měl setkat s mládeží u jezera Lednica, ale kvůli nedostatku času nad místem pouze proletěl ve vrtulníku. Mládež o papežův proslov nepřišla, protože jim ho primas Glemp nechal pustit ze záznamu.

Úterní program byl věnován hlavně akcím v Hnězdně. Papež pozval na setkání sedm prezidentů sousedních států a všichni pozvání přijali a přijeli.⁹⁸ Svatý otec jim připomněl postavu sv. Vojtěcha a vyzval je k podpoře regionální spolupráce, protože v lidech vzrůstá absence porozumění jiným lidem a kulturám. V jejich srdcích pak podle jeho slov vyrostla místo Berlínské zdi zeď nová, která vznikla ze strachu, agrese, egoismu a povrchních životních hodnot. Komentátor Michał Okoński se o tomto setkání vyjádřil jako o druhém hnězdenském sjezdu.⁹⁹

Józefa Hennelowa tradičně kritizovala organizační nedostatky jako např. fakt, že se nikdo nevěnoval pražskému arcibiskupovi Miloslavu Vlkovi a německé delegaci, která věnovala oltář, resp. o nich ani nikdo nevěděl, dokud je papež osobně nepozdravil. Dále upozornila na špatné ozvučení a absenci sektoru pro nemocné. Naproti tomu při večerním setkání s mládeží v Poznani byl sektor pro nemocné umístěn přímo pod reproduktorem. Papež se snažil mládež přesvědčit, že je důležitější být než mít a ještě důležitější být tu pro někoho.

Ve středu navštívil Kalisz, kde se nachází sanktuárium sv. Josefa. Na tomto místě se snažil probudit svědomí lidí přirovnáním, že národ nemá budoucnost, pokud zabíjí své děti a on pro svou vlast budoucnost chce. Zároveň poděkoval všem opatrovnickým spolkům a

---

⁹⁷ Heslo „Nebojte se!“ (Nie bójcie się!) se stalo také heslem nově budovaného centra Jana Pavla II. v Łagiewnikách v Krakově.

⁹⁸ Aleksandr Kwaśniewski vyvolal vlnu nevole a někteří jedinci kvůli jeho přítomnosti na setkání volali „Pryč s komunismem!“, čímž naráželi na jeho minulost v komunistické straně. Michał Kováč jako jediný přistoupil k přijímání, dalším věřícím mezi prezidenty byl evangelík Roman Herzog. Zbylími účastníky byli Leonid Kučma, Algirdas Brazauskas, Árpád Göncz a Václav Havel.

⁹⁹ Prvním hnězdenským sjezdem je pouť papeže Otty III. ke hrobu sv. Vojtěcha v roce 1000.

Domovům pro opuštěné matky. Tohoto setkání se zúčastnili i lidé, kteří přežili pobyt v koncentračním táboru Dachau.

Papež týž den sloužil mši v Zakopaném a na Jasné Hoře připomněl svůj výrok z první pouti, že je potřeba na tomto místě přiložit ucho, aby člověk slyšel, jak bije srdce národu. Organizace tohoto setkání byla opět špatná, bylo špatně vidět a všude se prodávala jen trička s trasou pouti a papežovou podobiznou.

Čtvrtek 6. června byl pro papeže odpočinkovým dnem, který trávil v Tatrách, kde navštívil Mořské oko, Babí horu a Rusinovou polanu. Při páteční mši v Zakopaném byla blahořečena Marie Karłowska, která se snažila pomáhat samotným matkám a založila pro ně jeden z prvních Domovů. Večer se papež setkal se svými přáteli z Teatru Rapsodyczného. Následující den na setkání v obci Ludźmierz přistoupilo k prvnímu přijímání 500 dětí. Novináři byli více než papežem zaujati horalskými kroji místních obyvatel a zajímavou historkou spojenou s berlí, kterou papež dostal.¹⁰⁰

Neděli strávil papež v Krakově, kde se setkal s premiérem Włodzimierzem Cimoszewiczem. Błonia byla místem kanonizační mše bl. královny Hedviky z Anjou. Krakovský metropolita Franciszek Macharski se během svého uvítacího proslovu spletl a vítal papeže „po osmnácti letech“, jako by papež na tomto místě nebyl při druhé ani třetí pouti. Poté se konala slavnost UJ k výročí 600 let existence teologické fakulty, kde se papež setkal s rektory všech vysokých škol. Svatý otec připomněl, že úlohou vědy je sloužit pravdě, být srozumitelnou a zároveň etickou. Večer se papež soukromě setkal s šéfredaktorem *TP* Turowiczem.

Pondělní ráno bylo věnované krátké modlitbě v kostele sv. Leonarda a byla připomenutím papežovy první sloužené mše v hodnosti kaplana. Následně papež sloužil mši na Dukle, odpoledne se podíval ke hrobu svých rodičů v Krakově a večer navštívil kardiologickou kliniku, kde mluvil o trendu manipulovat se životem starých a nemocných lidí, stejně jako se životy dětí.

Poslední den papežské poutě, 10. června, papež v Krosně kanonizoval bl. Jana z Dukly, který je patronem Lvova. Při rozloučení v Krakově pověděl, že věrnost kořenům není symbolem kopírování vzorů z minulosti, ale vždy je tvůrčí a otevřená na nové poznatky a je citlivá vůči znamením času.

---

¹⁰⁰ V roce 1963 papež zachytil padající berlí právě korunované figurky Matky Boží Ludźmierzské, což prý symbolizovalo jeho pozdější papežské poslání.

Po pouti se objevily první úvahy o tom, zda to nebyla poslední papežova návštěva ve vlasti. Zbigniew Nosowski ve svém komentáři přirovnal pouť k té první, protože tentokrát lidé znovu pořádně poslouchali a vnímali, co jim papež říká. Podle jeho názoru to bylo způsobeno tím, že papež je již starší člověk, působí váženějším dojmem a úplně se oprostil od politických vyjádření. Jan Pavel II. používá také prostému lidu srozumitelný jazyk, ve kterém nechybí naléhavost a snaží se oslovit každého bez rozdílu víry. Bonieckého úvaha nad tím, jaká by byla odezva na papežovy texty, kdyby je přednášel někdo jiný, se bohužel hned při následující pouti stala realitou. Podle většiny komentátorů měla pouť charakter vzpomínkový, sentimentální a neměla kárat, jako ta předchozí.

TP uspořádal po pouti opět anketu mezi politiky, novináři a představiteli jiných církví. Podle názoru většiny byla pouť srdečná, milá a propojovala naději s vírou. Evangelík Zdzisław Tranda si stěžoval na jeden volný sektor v Hale století, který by se býval dal využít pro množství lidí, kteří se dovnitř nedostali.¹⁰¹ Józef Tischner upozornil na zajímavý fakt, kterého si mohl povšimnout jen člověk znalý horalských tradic. Starosta totiž před papežem poklekl, což není zvykem.

Jedna z posledních publikovaných reportáží s tematikou pouti, byla ta od spisovatele Andrzeje Stasiuka, kde popisoval své zážitky z Dukly. Mimo jiné si všiml, že si poutníci dělali veselé snímky u sochy bl. Jana z Dukly ještě před tím, než byl svatořečen, protože poté již to žádná legrace není. Zajímavou, ale ne příliš lichotivou zkušeností bylo odcházení některých poutníků kvůli papežovu zpoždění, jako by byli v divadle.

Podle průzkumů veřejného mínění se o pouť nezajímala pouhá tři procenta Poláků, naopak každý pátý se setkání účastnil osobně. Krátce po pouti přinesly ovoce ekumenické snahy, když začal dialog mezi církví mariavitů a polskokatolickou.

8.5. Sedmá pouť

Plány na sedmou pouť začaly již v červenci 1997, jelikož papež zamýšlel pokračovat „po stopách“ sv. Vojtěcha za jeden nebo dva roky. Nakonec vlast navštívil v červnu 1999. V souvislosti s desetiletým výročím pozvolného přechodu Polska k demokracii začaly v *TP* vycházet články porovnávající odlišnou situaci církve v okolních státech v době komunismu. Jako příklad byl uváděn případ kardinála Vlka, který nemohl praktikovat víru veřejně a na společenském žebříčku velmi klesl.

---

¹⁰¹ Toto ovšem mělo naprosto racionální odůvodnění, a to bezpečnostní.

Komentáře se shodovaly v tom, že situace v Polsku tak dramatická nebyla a člověk se za svou víru nemusel bít ani se nemusel bát, že přijde o práci apod. Z tohoto důvodu by lidé neměli zapomínat na to, kvůli čemu naši předci trpěli a za co bojovali, abychom v budoucnu nedělali stejné chyby, což papež ve svých proslovech také nejednou zdůraznil.

Před poutí se objevil také článek na téma ekumenismu. Čtenáři se dověděli o tom, že ekumenismus má celkem čtyři fáze, a to toleranci, akceptaci, společné konání a společné svědectví. Ve článku se také psalo o plánovaném setkání s uniáty ve východopolském městě Drohiczyn a v Sejmu pak setkání zástupců sedmi církví Polské ekumenické rady a židů a muslimů.

Novinkou v redakci *TP* byla změna šéfredaktora. Jerzy Turowicz zemřel na konci ledna 1999 a jeho nástupcem se stal Adam Boniecki, který zachoval původní podobu týdeníku. Krátce před poutí se tak objevil opět článek shrnující všechny dosavadní poutě.

Malá analýza tisku a internetu přinášela informace o vydávaných periodikách s CD přílohami, kde se nacházely záznamy z první poutě a rozhovory se zahraničními hosty, jako např. Matkou Terezou, nástupcem Jana Pavla II kard. Ratzingerem, prezidenty G. W. Bushem či M. S. Gorbačovem. Zároveň byla vyhlášena fotografická soutěž o nejlepší snímek z poutě, za který výherce získal výlet do Itálie pro jednu osobu, ostatní ocenění dostali různé publikace.

Podle oficiálního programu měl papež během třinácti dní (byla to tedy nejdelší pouť) navštívit celkem 23 míst. Během pouti však nastaly nečekané události a posledních pár dní návštěvy bylo plných změn v programu. Z důvodu papežova záměru navštívit po Polsku Arménii, byla pouť o jeden den prodloužena.

Papež zahájil svou návštěvu Polska v sobotu 5. června 1999 v Gdaňsku, tedy v oblasti, kde životní cesta sv. Vojtěcha tragicky skončila. Na letišti byl přivítán prezidentem Aleksandrem Kwaśniewským a jeho ženou Jolantou. Při proslovu pochválil ekonomický pokrok Polska a vyzval k zaměření se na pokrok ve víře. V nedalekých Sopotech se na dostihovém závodišti konala mše, na které papež připomněl historický význam celé přímořské oblasti v souvislosti s aktivitami Solidarity. Podle jeho dřívějších slov nemůže být solidarita bez lásky. Nyní doplnil, že bez lásky není ani štěstí a budoucnost. Tato láska je schopná odpouštět, ale nezapomíná a snaží se o dobro všech, nejen o to svoje. Z reportáže lze vyčíst, že se návštěvníci setkání chovali mnohem více uvolněně, než v předchozích letech. Výjimkou nebylo ani svačení v průběhu proslovů, což některé účastníky pohoršovalo, ale na druhou

stranu ocenili, že i tito „neuctiví“ lidé mají o papeže zájem. Po mši se papež krátce setkal s Lechem Wałęsou a jeho rodinou.

Oltář v Sopotech, který stejně jako při minulé pouti projektoval Marian Kołodziej, připomínal obří hostii s Božím okem a biblickými a svatými postavami, které byly umístěny spolu s trůnem na pódiu osm metrů nad zemí (viz příloha č. 11). Na pódium se dalo dostat výtahem, který po skončení poutě posloužil jako bezbariérový přístup na magistrát v Sopotech. Seshora oltář vypadal jako letící holubice, o čemž se papež mohl přesvědčit při příletu. Na tvorbě oltáře se podíleli také kašubští umělci svými dřevěnými vyřezávanými sochami.

V neděli byl na programu Pelplin s dalším zajímavým oltářem, který projektoval Jarosław Wójcik (viz příloha č. 12). Celá tato přímořská oblast se před poutí potýkala s nedostatkem financí na opravu nekvalitních komunikací, které tak díky papežově návštěvě byly částečně opraveny. Kritice v *TP* ovšem neunikl špatný stav služeb pro turisty, jako např. ubytování. Návštěva Elblągu byla pro papeže připomenutím jeho prázdninových výletů na kajacích, když byl mladý. Aktivní podnikatelé na to hned reagovali nabídkou podobných výletů „po stopách papeže“. Setkání v Elblągu se účastnili také poutníci z Kaliningradu.

Při pondělní návštěvě města Licheń Stary papež posvětil místní baziliku Matky Boží Bolestné Královny Polska. V Bydhošti sloužil mši svatou a vyzval, aby se všichni modlili za ty, kteří ještě i v nynějších dobách trpí a jsou zkoušeni. Při této příležitosti vzpomněl mučedníky sv. Maxmiliána Kolbeho a J. Popiełuszku. Na setkání s rektorem Univerzity Mikuláše Koperníka v Toruni mluvil v aule školy hlavně o sporech mezi vírou a vědou. Vědečtí pracovníci jsou podle něj zodpovědní za pravdu a její srozumitelné předání dalším generacím a neměli by se nechat strhnout moderními styly, jako jsou nihilismus, relativismus či skepticismus, přestože tyto směry vznikly při hledání pravdy.

Během následné pobožnosti papež blahořečil kněze Stefana Wincentyho Frelichowského, který zemřel v koncentračním táboře na tyfus. Při proslovu se pak věnoval aktuální situaci v Kosovu, kde tou dobou probíhala občanská válka, a apeloval na všechny, aby se zasazovali o mír. Na tomto setkání bylo několik bývalých vězňů z tábora Dachau.

V úterý 8. června přijeli na setkání s papežem do Ełku poutníci z Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Litvy, odkud také přijel prezident Valdas Adamkus. Sektory v tomto místě byly odděleny od oltáře řekou, ale díky umístění velkoformátových televizí viděli poutníci dobře. Papež svůj proslov trochu zkrátil kvůli velkému horku, které mu nedělalo dobře.

Následující den byl věnován odpočinku. Papež se projel lodí po jezeře Wigry a na poloostrově navštívil klášter poustevnického řádu kamaldulů. Cestou navštívil rodinu Milewských, kteří ho jako mladého kněze pohostili mlékem, když zde byl s kolegy na kajaku. V podvečer se konala soukromá schůzka papeže s vicepremiérem Januszem Tomaszewským, o jejíž nutnosti později mnozí pochybovali.

Čtvrtek 10. června byl ve znamení ekumenického setkání v Drohiczyně. Toto místo se stalo ideálním pro takovýto typ setkání, protože v oblasti jsou v přímém kontaktu západní a východní křesťanská tradice a pravoslavných věřících je zde až jedna třetina obyvatel. Papež vyzval účastníky, aby se společně pomodlili, neboť modlitba je jejich společnou silou. Zástupci muslimů poděkovali za šest set let trvající toleranci v křesťanském státě.

Týž den se ještě konala mše v nedalekém městě Siedlce, kde papež promluvil o hrozbě sekt, jejichž „obětmi“ se stávají hlavně mladí. Připomněl také pratulinské události.¹⁰² Drohiczynský oltář byl ve tvaru písmene U (jako pocta uniatům) s několika klasy obilí. Mše se zúčastnili poutníci z Kazachstánu, Ukrajiny, Ruského Jekatěrinburgu a Sibíře a také mládež, která v osmdesátých letech protestovala v nedalekých městech Miętne, Włodawa a Garwolin proti zákazu křížů ve školách.

Páteční návštěva Varšavy byla významná kvůli prvnímu papežovu výstupu v parlamentu za účasti všech žijících polských prezidentů. Papež poděkoval za to, že jeho modlitba „Nechť sestoupí Duch Tvůj!“ přinesla ovoce v podobě nabyté svobody a také znovu apeloval, aby si lidé té svobody vážili a pamatovali na etiku, mír a solidaritu. Svou řeč zakončil slovy „Vivat král, vivat národ“, který byl v parlamentu poprvé vyřčen před 224 lety. Novináři si podle redaktora *TP* všímali hlavně toho, jak moc zástupci kterých stran papeži tleskali, a došel k závěru, že všichni stejně. Pouze ve chvíli, kdy papež mluvil pozitivně o Evropské unii, křesťansko-národní sdružení nebylo moc nadšené.

Proslov k účastníkům koncilu na Umschlangplatzu¹⁰³ se týkal sporu kolem kříže umístěného v koncentračním táboře Osvětim. Židé si kříž na tomto místě nepřáli, ale papež jim kontroval tím, že na místě zemřeli i křesťané.

V sobotu při návštěvě Sandoměře papež klopýtl a zranil se lehce na čele, přesto sloužil mši věnovanou šestistému výročí smrti sv. Hedviky. V kázání prosil poutníky, aby se inspirovali jejím přístupem a snažili se žít s čistým srdcem a vírou i v nesnadných situacích.

---

¹⁰² Z Pratulina pocházelo 13 mučedníků blahoslavených v roce 1996, kteří zemřeli při obraně své víry. Ve druhé polovině 19. století zde totiž byla likvidována uniacká církev.

¹⁰³ Varšavský Umschlangplatz byl místem, odkud Němci odváželi židy do koncentračního tábora Treblinka.

Na mládež se obrátil s prosbou, aby nepodléhali pokušením, nebáli se žít jinak než jejich vrstevníci a varoval je před volnou láskou. Účast na tomto setkání byla veliká a poutníci čekali v sektorech již od večera, kvůli čemuž se ráno někteří invalidé nedostali na svá rezervovaná místa. Tématem liturgie v Zámostí byla manipulace s lidským životem a potřeba ochrany přírodního dědictví. Papež se zde poprvé zmínil o ekologickém aspektu našeho chování, protože máme za Zemi zodpovědnost.

Neděle byla věnována návštěvě Varšavy, kde papež při beatifikační mši blahořečil sto osm mučedníků a zakladatele ženských řádů Reginu Protmann a Edmunda Bojanowského. připomněl poutníkům, že právě na tomto místě se před dvaceti lety modlili, aby sestoupil Duch svatý. Při liturgii ve varšavské městské části Praga zmínil důležitost Bitvy u Varšavy v roce 1920. Mimo jiné upozornil poutníky na fakt, že pokud přijedou do Říma, měli by navštívit kapli, ve které je zobrazen právě Zázrak na Visle a reprodukce obrazu Matky Boží z Jasně Hory. V Polsku byl totiž ve dvacátých letech 20. století papežským vyslancem Pius XI. a ten nechal kapli takto vymalovat.

V pondělí papež navštívil Łowicz, kde sloužil mši a navštívil církevní školu, která se spolu s další ucházela o to, aby mohla mít jméno papeže v názvu. Problém obou škol byl vyřešen tak, že jedna škola měla v názvu jméno kardinála Wojtyły a druhá Jana Pavla II. Další zastávkou na cestě do Krakova byl Sosnowec, kde papež zopakoval některé své myšlenky týkající se postavení a podmínek současného člověka v práci, jež zmínil již před dvěma lety v Lehnici. Zároveň účastníky setkání podpořil a projevil solidaritu s jejich situací připomenutím, že i on sám těžce manuálně pracoval v dole Solvay

15. června přijel do Krakova, ale jelikož měl zvýšenou teplotu, zůstal celý den v sídle biskupství, před které za ním přišel několikatisícový dav lidí a mlčel, aby papeže nerušil při odpočinku. Organizátoři ovšem s ohlášením papežovy nepřítomnosti otáleli až do poslední chvíle. K tomuto kroku je vedl strach, aby všichni neodešli. Mše se tak odehrála bez papeže. Na trůně ležela pouze kytice bílých květů a jeho proslov přečetl krakovský metropolita Franciszek Macharski. I přes papežovu nepřítomnost bylo na krakovských Błoniach přes milion lidí.

Následující den se již papeži udělalo lépe, a tak mohl navštívit Stary Sącz. Tam sloužil papež kanonizační mši, ovšem proslov četl opět Macharski a sám svatý otec dodal jen pár slov na závěr. Hlavním tématem jeho slov byla právě svatořečená Kinga. Setrvala totiž statečně v manželství, které pro ni bylo utrpením, jakousi křížovou cestou. Mše se účastnili také Češi, Slováci a hlavně Maďaři, protože sv. Kinga pocházela z Maďarska. Maďarští

horalé z oblasti Sedmihradska darovali papeži dřevěnou vyřezávanou bránu s nápisem „Svatá Kinga matka národu“. Ve středu se ještě papež zajel podívat do Wadowic, kde si zavzpomínal na mládí a poděkoval za vybudování Domova pro opuštěné matky, pojmenovaném po jeho matce Emílii.

Ve čtvrtek papež navštívil Hlivice, kam o dva dny dřív nepřijel kvůli své chorobě. Setkání se organizovalo velmi narychlo, ale i tak přišlo mnoho lidí. Papež se tehdy sám o sobě vyjádřil jako o nespolehlivém, se kterým by nevydržel, kvůli neustálým změnám programu. Na vlastní žádost navštívil opět Jasnou Horu, která při jeho cestách do vlasti v programu chyběla jen málokdy. Po návratu do Krakova se pomodlil u ostatků sv. Stanislava na Wawelu a setkal se s nemocným Józefem Tischnerem. Při loučení na letišti popřál Polsku hodně štěstí v dalším rozvoji. Poté pozval rodinu prezidenta Kwaśniewského na projížďku papamobilem, což bylo unikátní gesto, protože papež ještě nikdy nikoho do papamobilu nepozval.

Po pouti se objevilo opět několik kritických názorů. Józefa Hennelowa si stěžovala na televizní přenosy, ve kterých měli málo prostoru významní hosté a místo toho byli opět pozváni politici. Zamýšlela se také nad tím, proč papež tolik opakoval to, co již řekl při dřívějších poutích, a došla k závěru, že ho špatně pochopili, nebo se jeho radami neřídili. Později se v reakci na úvahy jiných novinářů, kteří se dohadovali o nejdůležitějším momentu poutě, vyjádřila, že nejdůležitější bylo, že papež neonemocněl doopravdy a ta jeho nemoc byla jen chvilkové vyčerpání z náročného programu.

Marek Skwarnicki poukázal na to, že papež je sice již starší pán, ale i tak je schopen přitáhnout spoustu mladých lidí. Ocenil také propagaci regionálních umělců prostřednictvím zahraničních televizí. Jiní redaktori se zamýšleli nad tím, proč lidé přišli, resp. zůstali, i když věděli, že papež na setkání nebude. Zajímavým zpestřením a vrácením se do minulosti bylo otištění dvacet let starého a zároveň posledního článku Antoniho Gołubiewa o první pouti v roce 1979. Článek byl důkazem, že Gołubiew byl dobrý novinář, protože článek byl nadčasový a mezi komentáře popisující aktuální pout' skvěle zapadl.

V *TP* byly také publikovány výsledky průzkumu veřejného mínění z přelomu let 1998 a 1999, ze kterých vyplývalo, že 96 % Poláků je věřících a 58 % chodí alespoň jednou týdně do kostela. 37 % lidí slyšelo téměř všechny papežovy proslovy a jen jeden člověk z dvaceti se o pout' vůbec nezajímal. Televize natočila celkem 160 hodin záznamu. Největší sledovanost mělo přivítání a loučení na letišti. Papežská helikoptéra nalétala za celkem 15 hodin dva a půl tisíce km.

8.6. Osmá pout'

Motivem poslední pouti papeže do Polska byla dostavba sanktuária v krakovské části Łagiewniki. Jak se v rozhovoru pro *TP* zmínil biskup Kazimierz Nycz, pout' by se nebýt dostavby nekonala. Naproti tomu Franciszek Macharski se v jiném rozhovoru vyjádřil, že se papež možná tímto snaží vynahradit svou absenci na Błoniach před třemi lety a zamýšlí se nad tím, co to pro společnost znamenalo. Lidé si podle něj museli uvědomit, že už jednou nepřijede.

Kromě rozhovorů se objevilo opět několik článků shrnujících dosavadní poutě. Nejzajímavějším byl příběh kněze, který při první pouti pracoval jako ostraha, a tak mohl porovnat dřívější a nynější postupy.

Marek Skwarnicki zavzpomínal, jak do redakce *TP* chodili zahraniční novináři, jakožto do jediného spolehlivého místa a jak se s cenzorem hádal o „nepravdivých“ fotografiích. Jednalo se o to, že prázdná místa, která na setkáních s papežem také byla, nejsou vidět. Zmínil i kuriózní případ domu, kde sídlil spolek polsko-sovětského přátelství. Jeho majitelkou byla paní Pelagia Potocka, která celý dům vyzdobila, což se tehdy nesmělo.

V pátek 16. srpna 2002 přiletěl papež na letiště v Balicích a cestou do Krakova se krátce zastavil v Kalwarii Zebrzydowské. Při úvodním proslovu prohlásil, že se těší pozorováním toho, jak Poláci hospodaří s nabytou svobodou. Upozornil své posluchače, že budoucnost nelze budovat na lidské bídě, křivdě a utrpení bližního.

Sobota byla věnována posvěcení nového Centra Jana Pavla II. „Nebojte se!“, jemuž dominuje věž kostela ve tvaru papežské mitry vysoká 77 metrů. O Centru byl v *TP* článek, který přibližoval vizi a postup projektu. Papež se při proslovu zmínil, že toto místo často navštěvoval jako mladý cestou z nebo do továrny Solvay. Mše se zúčastnilo přibližně jen pět tisíc lidí, protože toto setkání bylo částečně uzavřené. Všechny řádové sestry dostaly na sobotu volno, aby mohly slavnost také navštívit. Čtrnáct tisíc lidí ovšem stálo venku před kostelem a pozorovali promítání přenosu mše na jedné jeho stěně. V podvečer se papež setkal se zástupci akademické obce a Aleksandrem Kwaśniewským a Leszkiem Millerem.

Při nedělní mši na Błoniach papež beatifikoval tři duchovní (Zygmunta Szczęsného Felińskiego, Jana Balického a Jana Beyzyma) a řádovou sestru Sancji Janinu Szymkowiakovou. V sektorech chybělo místo pro nemocné. Projektováním oltáře na Błoniach byl pověřen architekt Krzysztof Ingarden. Měl za úkol využít starý oltář z minulé poutě, který sám navrhoval. Papež žádal o snahu uchránit děti před scestím. Dále vyzval, aby

o milosrdenství všichni nejen prosili, ale také ho sami konali. Při mši se papež pozdravil s Lechem Wałęsou.

Odpoledne se papež vydal soukromě na Wawel, v podvečer navštívil hrob rodičů a večer se setkal se svými spolužáky. V pondělí proletěl papežský vrtulník nad rodnými Wadowicemi a milovanými Tatrami a zamířil do Balic, odkud odletěl do Říma.

V televizi běželo celkem pět přenosů. Největší sledovanost mělo přivítání (deset a půl milionu lidí) a čtyřhodinová mše na Błoniach (devět a půl milionu). Při rozloučení na letišti v Balicích, téměř každý z patnácti tisíc přítomných plakal. Všichni si v duchu pokládali otázku, jestli ještě přijede a sám papež na tuto otázku odpověděl, že dá-li Bůh, tak možná ano. Dojetí v této chvíli bylo veliké. V průběhu mše však již bylo znát, že papeži dělá pohyb potíže a sám i nabádal poutníky, aby se za něj modlili za života i po jeho smrti. Jan Pavel II. znovu nepříjel, a tak byla jeho osmá pout' do vlasti tou poslední.

9. Závěr

První pouť papeže Jana Pavla II. do Polska byla v časopise *Tygodnik Powszechny* zpracována velmi podrobně. Počínaje zprávami episkopátu, který informoval o technických a organizačních záležitostech po informace o kulturních a uměleckých akcích uspořádaných při příležitosti papežovy návštěvy. Za nedostatek by se dalo považovat ne příliš chronologické uspořádání jednotlivých článků. Komentářů bylo poskrovnu, ale vynahrazovaly je krátké reportáže. Zdatnými reportéry se stali sami čtenáři, kteří dostali prostor v písemné anketě. Málo kdo se ale pokusil jakkoliv komentovat papežovy výroky, zřejmě aby se vyhnul případnému postihu ze strany režimu. Strach z případných omezení či trestů ovlivnil jak novináře, tak čtenáře, ale papež dodal lidem prostřednictvím svých otevřených proslavů odvahu, která byla znát nejlépe při třetí pouti v roce 1987.

Při druhé pouti, která se odehrávala za vojenského stavu v roce 1983, vycházely články se zpožděním, a to někdy až měsíčním a většinou byly cenzurované. V textu se proto objevovaly hranaté závorky s příslušnými paragrafy. Komplikovaná situace ve státě opět nedovolila publikovat žádné komentáře k papežovým proslavům. V reportážích se většinou probíraly nepříliš důležité postřehy. Pro čtenáře byl ale jistě přínosem článek o poutích a mariánském kultu.

Důsledná organizace třetí papežovy návštěvy se odrazila také na vhodnějším grafickém uspořádání článků. Homilie a proslovy se oproti dřívějšímu doplňovaly s reportážemi a černobílými fotografiemi přímo na dané stránce. Zajímavostí pak bylo časté porovnávání počasí s příchodem papeže (obvykle začalo svítit slunce). Na každé straně bylo v horním řádku uvedeno místo, které papež navštívil a kde promluvil k poutníkům. Vedle papežova proslovu při příletu a odletu byly publikovány proslovy politických i církevních představitelů, což se již po čtvrté pouti nedělalo. Autoři byli uváděni pouze iniciálami, podle kterých se pak v tiráži dalo dohledat, o koho se jedná. Dříve se v tiráži žádná jména kromě šéfredaktora neobjevovala, a to pravděpodobně z důvodu utajení identity novinářů a respondentů, kteří měli problémy s režimem a měli zakázáno publikovat.

Jan Pavel II obratným používáním analogií z bible popsal pocity většiny obyvatel. Vládní představitelé se proti němu mohli jen těžko postavit, protože zabránit papeži ve vyjadřování svých myšlenek, bylo prakticky nemožné. Jeho prosba „Nechť sestoupí Duch Tvůj“ se stala jednou z nejznámějších, protože nepřímou vybízela k obnovení státu. V průběhu svých návštěv vlasti tuto prosbu několikrát různě doplnil a použil znovu. Sám ji považoval za

důkaz Boží existence, protože Duch svatý skutečně „obnovil tvář této země“ a Polsko se nakonec vymanilo z komunismu.

S přechodem k demokracii se již nemusely řešit problémy s návštěvou konkrétních míst, jako tomu bylo dříve. Papež měl každý den nabitý program, někdy stíhal navštívit dvě či dokonce i tři místa. Jeho nadměrné používání letadla či helikoptéry celkem pochopitelně vedlo ke sporům o finanční stránku organizace. V dobách komunismu tento problém nikdo neřešil, ale po přechodu k demokracii a s ní i příchodem materialismu se podobné kritiky objevily. Situace se později vyřešila podělením účtu mezi stát a církve.

Některé dny věnoval papež i odpočinku a čistě soukromým návštěvám. Součástí oficiálního programu byla obvykle ekumenická setkání se zástupci jiných vyznání. V *TP* se tak začalo objevovat více článků, a později i rozhovorů, na téma jiných náboženství. Publikování papežových proslovů a kázání byla často doplněna o text, který papež řekl mimo program. Samozřejmě součástí papežských návštěv byly beatifikační nebo kanonizační mše, při kterých prohlásil blahoslavenými, resp. svatými osoby, které byly spojovány s právě navštěvovanou oblastí. Před poutí vyšel obvykle článek přibližující životní osudy těchto osob.

Organizační zprávy episkopátu v průběhu devadesátých let postupně ubývaly, protože otištění programu pár týdnů před poutí čtenářům stačilo, protože informace o pouti získávali i z jiných médií. Články týkající se proslovů a kázání byly vždy upořádány podle navštívených míst. Z každého setkání byla publikována jedna až dvě reportáže a začaly se objevovat i komentáře. Nejčastěji se k různým organizačním nedostatkům vyjadřovala Józefa Hennelowa. Většinou kritizovala špatnou dostupnost či nedostatečný turistický servis v místě konání akce.

Čtenáři se příliš k poutím nevyjadřovali a podobná anketa jakou byla ta první, se již neopakovala. Pravděpodobně využívali *TP* pouze k tomu, aby se mohli vrátit k textům papeže. Novinkou ovšem byla fotografická soutěž, jež se těšila hojně účasti, způsobené podle mého názoru povrchní snahou o získání první ceny.

Postupem času se papež častěji opakoval a vracel se ke svým slovům z předešlých poutí, která případně doplnil o aktuální problematiku. Pravděpodobně tak činil, aby ještě více zdůraznil význam svých slov. Posluchači si jistě mnohočetným opakováním frází a témat, jeho slova lépe zapamatovali a vzali si je k srdci. Domnívám se, že i jeho proslovy týkající se ekonomické problematiky nepřímo pozitivně ovlivnily polské zaměstnavatele a pracovníky při nedávné celosvětové hospodářské krizi.

Má původní očekávání byla spojená s obavami z nedostatku informací z období komunismu z důvodu cenzury. Nakonec se mi podařilo získat i jiné zdroje než jen *TP*, díky

čemuž jsem se následně snažila dát fakta z článků do souvislosti se zprávami politických institucí. Články s tematikou poutí vycházely vždy již na začátku roku, ve kterém papež měl přijet do vlasti. Pouti samotné bylo mnohdy věnováno několik rozšířených čísel. Pro ucelenější pohled na první pout' a její atmosféru jsem viděla také výše zmiňovaný film Poutník, který realisticky zobrazoval papeže při proslovech. Díky papežově intonaci a zdůrazňování některých pasáží, byla kázání více srozumitelná.

10. Seznam použité literatury

a) časopisy

Katolické noviny. Praha 1979, 1983, 1987.

Katolický týdeník. Praha 1991, 1995, 1997, 1999, 2002.

Tygodnik Powszechny. Kraków 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002, 2005.

b) knižní a časopisecké publikace a tiskoviny

Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej. Warszawa 2009.

Frossard, André: Nebojte se! Dialog s Janem Pavlem II. Olomouc 2000.

Gelmi, Josef: Watykańskie kwiatki. Kraków 2008.

Holečková, Marta Edith: Cesty českého katolického samizdatu 80. let. Praha 2009.

Hülsebusch, Bernhard: Síla i šarm. Příběh Jana Pavla II. Kostelní Vydří 2003.

Chwalba, Andrzej: Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti. Brno 2009.

Jackowski, Antoni: Pielgrzymowanie. Wrocław 2004.

Jan, Libor (ed.): České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století. Brno 2000.

Jarocki, Robert: Czterdzieści pięć lat w opozycji (O ludiach ‚Tygodnika Powszechnego‘). Kraków 1990.

Jaworska, Janina: Artyści polscy o papieżu. Kielce 1997.

Konzal, Jan: Duch a nevěsta. Z dějin církevního podzemí ve 2. polovině 20. století. Brno 2010.

Lebioda, Dariusz Tomasz: Tajemství papeže. Praha 2005.

Luxmoore, Jonathan – Babiuchová, Jolanta: Vatikán a rudý prapor. Praha 2003.

Moskwa, Jacek: Papež, který změnil svět. Praha 2005.

Operacja ‚Zorza II‘. Służba bezpieczeństwa i Komitet wojewódzki PZPR wobec wizyty Jana Pawła II w Trójmieście (czerwiec 1987). Cenckiewicz Sławomir, Kruk Marzena (výběr, redakce nauková, wstępy). Warszawa-Gdańsk 2008.

Paczkowski, Andrzej: Půl století dějin Polska 1939-1989. Praha 2000.

Płatek, Piotr: Życiorys Jana Pawła II. Kraków 1994.

Pokój Tobie, Polsko. Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny. homilie i przemówienia. (Wstępy, Diariusz i opracowanie Amelia Szafrńska). Warszawa 1984.

Raport roczny grudzień 2007 – grudzień 2008. Centrum Jana Pawła II ‚Nie lękajcie się!‘. Kraków 2009.

Šebek, Jaroslav – Paulas, Jan (ed.): *Katolické noviny 1949-1989*. Praha 2009.

Trwajcie... Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny. Przemówienia i homilie. (wstęp i opracowanie Amelia Szafrńska). Warszawa 1988.

Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja. Tekst autoryzowany. (redakcja Maria Nowaczyńska, Dorota Strzałko). Poznań Warszawa 1987.

Tusiewicz, Roman: *Historia Polski. Repetytorium od A do Z*. Warszawa 2005.

Vyšohlíd, Václav: *Zahraníční cesty Jana Pavla II. v roce 1979*. Praha 1980.

Walsh, Michael: *Jan Pavel II*. Brno 1995.

Webster, Norman: *The Pope in Poland. Nine days that warmed the world*. London 1987.

Wodziński, Andrzej: *Nie bój się*. Warszawa 2008.

Żakowski, Jacek: *Pół wieku pod włos czyli życie codzienne 'Tygodnika Powszechnego' w czasach heroicznych*. Kraków 1999.

c) internet

<http://dziedzictwo.ekai.pl/text.show?id=4639>, 14. 7. 2011.

<http://mateusz.pl/jp99/pp/1983/>, 14. 6. 2011.

<http://salwatorianie.pl/pp/prasa3.htm>, 23. 5. 2011.

<http://salwatorianie.pl/pp/prasa4.htm>, 23. 5. 2011.

<http://tygodnik.onet.pl/>, 15. 5. 2011.

<http://www.bibula.com/?p=25886>, 15. 7. 2011.

<http://www.janpawel2.pl/>, 23. 5. 2011.

<http://www.jaroslav-horejsi.cz/jp2.htm>, 23. 5. 2011.

<http://www.jasnagora.com/pdf/apel.pdf>, 13. 6. 2011.

http://www.motofakty.pl/arttykul/polski_papamobile.html, 16. 6. 2011.

<http://www.polskatimes.pl/stronaglowna/99894,jan-pawel-ii-byl-ofiara-kremla,id,t.html?cookie=1>, 23. 5. 2011.

<http://www.pracowniajw.pl/architektura.html?lang=>, 14. 7. 2011.

<http://www.tygodnik.com.pl/redakcja/kalendarium/index.html>, 14. 7. 2011.

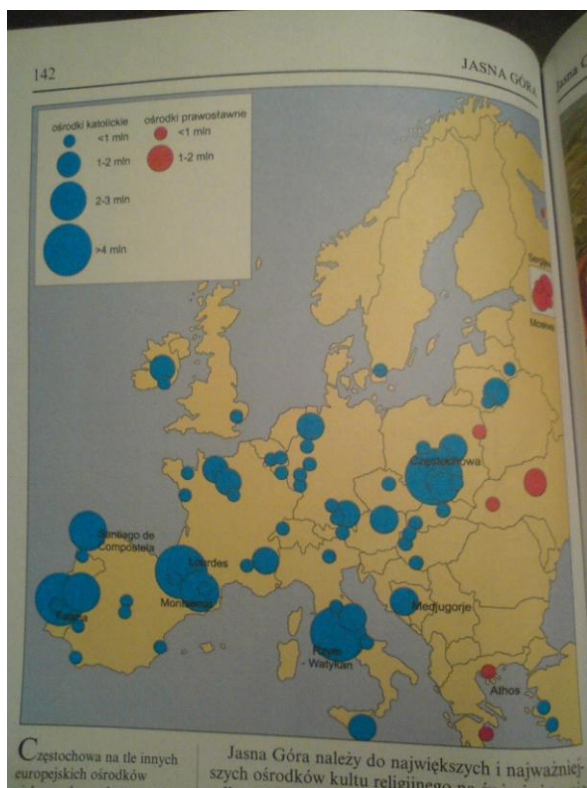
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/travels/index.htm, 23. 5. 2011.

<http://www.youthineurope.com/index.htm>, 15. 7. 2011.

<http://www2.tygodnik.com.pl/>, 15. 5. 2011.

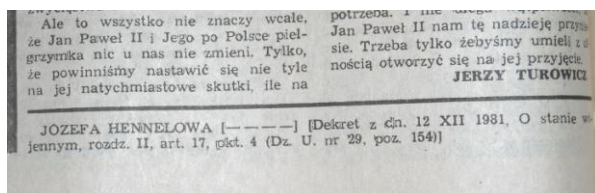
11. Přílohy:

Příloha č. 1:

Jackowski, Antoni: Pielgrzymowanie. Wrocław 2004, s. 142.

Příloha č. 2:

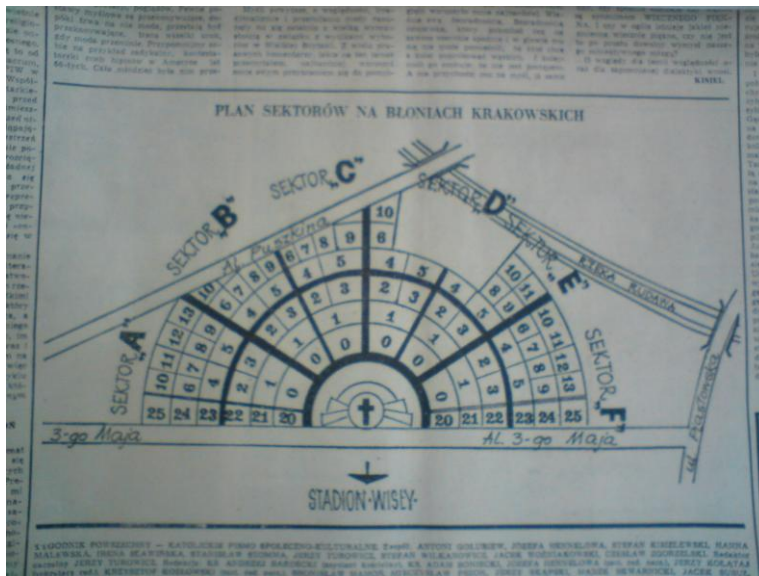
Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 25, Kraków 19. 6. 1983, s. 3.

Příloha č. 3:

Tygodnik Powszechny, r. XXXVII, č. 44, Kraków 30. 10. 1983, s. 1.

Příloha č. 4:

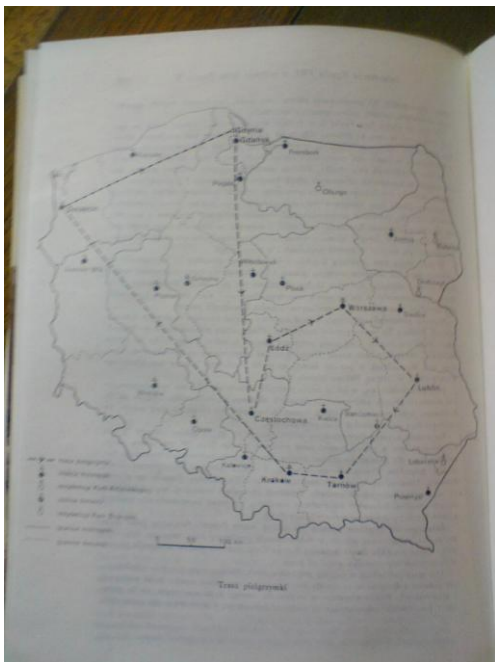
Tygodnik Powszechny, r. XXXIII, č. 22, Kraków 3. 6. 1979, s. 1.

Příloha č. 5:

Pokój Tobie, Polsko. Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny. homilie i przemówienia. (Wstęp, Diariusz i opracowanie Amelia Szafrńska) Warszawa 1984, s. 327.

Příloha č. 6:

Trzecia pielgrzymka Jana Pawła II do Polski. Przemówienia. Dokumentacja. Tekst autoryzowany. Poznań Warszawa 1987, s. 336.

Příloha č. 7:

Tygodnik Powszechny. r. XLI, č. 24, Kraków 14. 6. 1987, s. 1.

Pozdější podoba z roku 1999:

Příloha č. 8:

Tygodnik Powszechny, r. XLI, č. 31. Kraków 2. 8. 1987, s. 2.

Příloha č. 9:

Tygodnik Powszechny, r. XLI, č. 26. Kraków 28. 6. 1987, s. 12.

Příloha č. 10:

Tygodnik Powszechny, r. LI, č. 3. Kraków, 19. 1. 1997, s. 10.

Příloha č. 11:

http://www.paweldomaszewicz.pl/Galeria_obrazow.php?view=preview&category=8&image=27

Příloha č. 12:

<http://www.pracowniajw.pl/architektura.html?lang=>